

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних (семінарських) занять з дисципліни
«МІЖНАРОДНА ЕКОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ»
для здобувачів рівня вищої освіти бакалавр
спеціальності 101 «Екологія»

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні групи забезпечення
спеціальності

Протокол № 4 від «22» 12 2023 року

Голова групи Чугай А.В.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засідання кафедри

Екологічного права і контролю

Протокол № 5 від «15» грудня 2023 року

Завідувач кафедри Бургаз О.А.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних (семінарських) занять з дисципліни
«МІЖНАРОДНА ЕКОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ»
для здобувачів рівня вищої освіти бакалавр
спеціальності 101 «Екологія»

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
на засіданні групи забезпечення
спеціальності
Протокол № 4 від «22» 12. 2023 року

Методичні вказівки до проведення практичних (семінарських) занять з дисципліни "Міжнародна екологічна діяльність" для здобувачів рівня вищої освіти бакалавр спеціальності 101 «Екологія», укладач: Владимирова О.Г. Одеса, ОДЕКУ, 2024. 47 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ	6
2 ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ЗА ТЕМАМИ	8
2.1 Тема 1 – Участь України в міжнародних конвенціях з охорони довкілля	8
2.1.1 Глосарій.....	11
2.2 Тема 2 – ООН в Україні.....	16
2.2.1 Діяльність України в рамках ООН.....	19
2.3 Тема 3 – ЮНЕП в Україні	22
2.4 Тема 4 – ПРООН в Україні	24
2.5 Тема 5 – Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: екологічна складова.....	28
2.5.1 Правова природа Угоди про асоціацію з ЄС.....	28
2.5.2 Особливості Угоди про асоціацію між Україною та ЄС	29
2.5.3 Охорона довкілля та Угода про асоціацію	29
2.6 Тема 6 – Виконання Україною зобов'язань з питань якості повітря за міжнародними договорами та угодою про асоціацію з Європейським Союзом	32
2.7 Тема 7 – Виконання Україною зобов'язань з питань забезпечення водними ресурсами населення за міжнародними договорами та в рамках угоди про асоціацію з Європейським Союзом	35
2.8 Тема 8 – Доступ до інформації з питань навколишнього середовища: виконання Україною міжнародних зобов'язань.....	37
2.9 Тема 9 – Виконання Україною зобов'язань з охорони озонового шару за міжнародними договорами, зокрема угодою про асоціацію з Європейським Союзом.....	41
3 ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ	45
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	46
ДОДАТОК А.....	47

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Міжнародна екологічна діяльність» належить до вибіркового компоненту освітньо-професійної програми «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» спеціальності 101 «Екологія».

Широкий розвиток в галузі охорони природи набуло міжнародного співробітництва, що зародилося понад сто років тому. Єдність біосфери нашої планети як складової частини географічної оболонки, висуває багато загальносвітових природоохоронних проблем різного рівня, успішне вирішення яких можливе лише за міжнародному співробітництві. Рівноправне та різнобічне міжнародне співробітництво особливо важливе у вирішенні довгострокових програм охорони природи, таких як захист атмосферного повітря та Світового океану від забруднення, регулювання використання річок, що перетинають кордони, мігрують через державні кордони птахів, ссавців, риб та ін.

Метою освоєння дисципліни «Міжнародна екологічна діяльність» є формування у студентів знань, що дозволяють їм розбиратися в принципах міжнародного співробітництва з питань охорони навколишнього середовища та грамотно застосовувати міжнародно-правові джерела у вирішенні екологічних проблем на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- формування уявлень про необхідність міжнародного співробітництва в галузі охорони навколишнього середовища та його основних напрямках;
- знайомство з основними міжнародними організаціями та їх діяльністю в галузі охорони довкілля;
- формування уявлень про основні принципи міжнародного співробітництва та міжнародних правових засобів охорони навколишнього середовища;
- формування уявлень про роль України у міжнародному співробітництві галузі охорони навколишнього середовища;
- прищеплення навичок до самостійної роботи з джерелами міжнародного екологічного права та національного законодавства у зазначеній галузі.

Результатом вивчення дисципліни є уявлення про: принципи та джерела міжнародно-правового регулювання охорони довкілля; міжнародне співробітництво України в галузі охорони довкілля та її місце в міжнародному співтоваристві.

Силлабусом з навчальної дисципліни «Міжнародна екологічна діяльність» [1] передбачено проведення семінарських занять та підготовка презентації за індивідуально обраною темою та оприлюднення її на семінарському занятті (практичний змістовний модуль – ЗМ-П).

1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Семінарські заняття є ефективною формою організації навчальних занять, з якими органічно поєднуються лекції та самостійна робота студента.

Основні дидактичні цілі їх проведення такі:

- забезпечення педагогічних умов для поглиблення і закріплення знань студентів з основ навчальної дисципліни, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійне опрацювання;
- спонукання студентів до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчальної дисципліни, заохочення їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти;
- сприяння оволодінню студентами методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються, та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

Семінарські заняття виконують такі основні функції:

- **навчальну** (поглиблення, конкретизація, систематизація знань, засвоєних під час лекцій та у процесі самостійної підготовки до семінару);
- **розвивальну** (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);
- **виховну** (формування екологічної культури і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до спеціальності, що обрана);
- **діагностично-корекційну** (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин засвоєння та їх подолання) та ін.

Опрацьовуючи методичну концепцію організації та проведення семінарських занять, слід виходити з того, що:

- під час вивчення дисципліни студент повинен засвоїти її провідні ідеї (зміст понять, положень, законів, теорій та ін.); знати галузі її використання; вміти застосовувати набуті знання, вміння й навички під час подальшого навчання та у майбутній практичній діяльності;
- до семінарських занять висувуються загальнодидактичні вимоги (науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблемність тощо);
- у методиці проведення семінарських занять є певні особливості, зумовлені логікою викладання дисципліни;
- необхідно забезпечити високий рівень мотивації (вивчення теми слід починати із з'ясування її значення для засвоєння даної чи інших дисциплін у майбутній професійній діяльності);
- дотримання принципу професійної спрямованості та здійснення різнорівневих міжпредметних зв'язків з іншими дисциплінами, практичним навчанням забезпечує формування єдиної системи знань, умінь та навичок студентів;
- важливим є формування професійної культури і мислення;
- у процесі проведення семінарського заняття необхідно забезпечувати

органічну єдність теоретичного і дослідницько-експериментального пізнання;

- семінарські заняття повинні органічно поєднуватися з лекційними заняттями та самостійною роботою студентів.

Особливістю семінару як форми навчальних занять є:

- активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;

- надання студентам можливості вільно висловлюватися під час розгляду питань, винесених на обговорення, що допомагає їм вірно будувати свої міркування;

Навчальна мета семінару вимагає, щоб студенти були добре підготовлені до заняття. Якщо студенти не підготовлені до заняття, то семінарське заняття перетворюється на фронтальну бесіду (викладач ставить запитання, студенти відповідають на них).

2 ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ЗА ТЕМАМИ

2.1 Тема 1 – Участь України в міжнародних конвенціях з охорони довкілля

Україна є учасником понад 70 міжнародних конвенцій та двосторонніх угод, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища. Міжнародні зобов'язання України щодо навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки випливають з положень вже ратифікованих а також тих, що знаходяться в стадії розгляду конвенцій та угод.

Виконання Україною зобов'язань, що випливають із зазначених багатосторонніх угод, потребує приведення внутрішнього законодавства у відповідність з нормами міжнародного права й урахування існуючої міжнародної практики під час розроблення нових законодавчих актів.

Поряд з виконанням зобов'язань України, що випливають із багатосторонніх договорів у галузі охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки, в перспективі має важливе значення подальше розширення міжнародного співробітництва за такими напрямками:

- співробітництво з міжнародними організаціями системи ООН у галузі охорони навколишнього природного середовища, серед яких можна назвати:

1. ЮНЕП – програму ООН щодо навколишнього середовища;
2. ЄЕК ООН – Європейську Економічну комісію ООН;
3. ПРООН – Програму розвитку ООН;
4. МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергетики ООН;
5. ФАО – Організацію з продовольства й сільського господарства;
6. Центр ООН по населених пунктах;
7. Комісію зі сталого розвитку;
8. Глобальний екологічний фонд та ін.;

- участь у регіональних природоохоронних заходах (Чорне море, Дунай, Карпати, Донбас та ін.);

- участь у міжнародних програмах ліквідації наслідків Чорнобильської аварії (проблеми відходів, перенесення забруднень повітряними і водними потоками та ін.).

У міжнародному співробітництві з охорони навколишнього середовища Україна заявила про себе як активний учасник. Вона є членом ООН і відповідно приєдналася до роботи усіх природоохоронних організацій, які діють під егідою останньої. Україна є суверенною стороною більше як двадцяти міжнародних угод з питань екології, бере участь у міжнародних конвенціях, виконує міжнародні зобов'язання з охорони навколишнього середовища. Українська держава з перших днів незалежності активно співпрацює у міжнародних природоохоронних заходах щодо реалізації екологічних програм і проектів. Так, ще у 1992 р. Україна як суверенна держава на саміті у Ріо-де-Жанейро (1992 р.) внесла пропозицію про екологічну конверсію підприємств, взяла на себе зобов'язання забезпечувати екологізацію економіки та розв'язання екологічних

проблем як першочергове завдання господарської та державної політики.

В Україні створено біосферні заповідники, що внесені Бюро міжнародної координаційної ради з програми ЮНЕСКО "Людина та біосфера" до міжнародної мережі біосферних заповідників. Нині таких заповідників три: Асканія-Нова (Херсонська область), Чорноморський (Херсонська, Миколаївська області), Карпатський (Закарпатська область).

України (в особі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України) брала активну участь у розробці Орхунської конвенції, Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття 1992 р., Протоколу про воду і здоров'я до Конвенції про охорону і використання транскордонних водотоків і міжнародних озер 1992 р., Протоколу про скорочення викидів азоту, легких органічних сполук, Протоколу про важкі метали до Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані.

У 1994 р. українським парламентом була ратифікована Конвенція про захист Чорного моря від забруднення, а у 1996 р. ухвалено Стратегічний план дій для відновлення і захисту Чорного моря (включно з Азовським). Україна бере активну участь у Чорноморській і Дунайській екологічних програмах, підписує Конвенцію про запобігання забрудненню моря звалищами відходів та інших речовин, Конвенцію про охорону і стале використання басейну ріки Дунай, ратифікує Конвенцію про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті.

У 1997р. в Кіото (Японія) було підписано протокол до Рамкової конвенції ООН з питань зміни клімату, який зобов'язує країни обмежувати викиди парникових газів в атмосферу. В лютому 2004р., після ратифікації Верховною Радою, Україна стала 121-ю країною, яка погодилась обмежити викиди парникових газів.

Ратифікація Україною Кіотського протоколу відповідає вимогам світового співтовариства. Переваги для України полягатимуть в реалізації спільних міжнародних проектів, одержанні доходів від прямого продажу квот, у виході на міжнародні ринки деривативів з торгівлі квотами, вирішенні енергетичних та інших проблем.

У 1998 р. в Україні почав реалізовуватися міжнародний спільний проект "Партнери з водно-болотних угідь" щодо збереження унікальної екосистеми Дунайських плавнів.

В 1999 р. Україна приєдналася до Конвенції про охорону і використання транскордонних водотоків. У цьому же року було ратифіковано Конвенцію ООН про транскордонний вплив промислових аварій і Базельську конвенцію про контроль за транскордонним переміщенням небезпечних відходів та їх видаленням.

Також з 1999 р. Україна взяла на себе зобов'язання згідно з Вашингтонською конвенцією про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення.

У 2002 р. наша держава приєдналася до Роттердамської конвенції про процедуру попередньо обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі.

Більш детально у Додатку А наданий Перелік міжнародних конвенцій у яких бере участь Україна.

Беручи участь у міжнародному співробітництві, Україна отримує допомогу в галузі охорони навколишнього природного середовища від міжнародного співтовариства.

Необхідно зазначити, що кількість фінансових ресурсів, які виділяються в Україні на охорону навколишнього середовища, відрізняє її від багатьох розвинених держав і, навіть, від деяких країн Центральної та Східної Європи. Це пов'язано з пізнім усвідомленням необхідності та вигідності інвестицій в охорону навколишнього середовища.

Втім, саме це дає змогу Україні розраховувати на міжнародне співробітництво і можливість отримання фінансової допомоги. Інтерес може становити доступ до ринку з метою залучення екологічно чистих технологій та обладнання для захисту навколишнього природного середовища України.

Інтеграція незалежної України у світове співтовариство уможливила безпосередньо міжнародну економічну, технічну та експертну допомогу. Головними її напрямками є:

– гранти (безоплатна допомога) та в майбутньому можливі кредити Програми розвитку ООН, Програми охорони навколишнього природного середовища. Перші гранти було спрямовано на збереження біорізноманіття (дельта Дунаю та Східні Карпати), а також регіонально важливий проект – захист Чорного моря від забруднення;– допомога ЄС в рамках технічної допомоги країнам СНД (TACIS), хоча проблеми охорони навколишнього природного середовища не належать до пріоритетних програм TACIS;

– міжнародна допомога окремих розвинених країн (США, Канади, Нідерландів, Німеччини, Данії, Великої Британії) як у рамках багатосторонніх програм, так і на підставі двосторонніх угод.

Міжнародна допомога насамперед повинна використовуватися згідно з внутрішніми регіональними пріоритетами для розв'язання проблем Дніпра та інших річок України, проблем якості питної води, проблем Донецько-придніпровського регіону, Полісся, Чорного та Азовського морів, ліквідації наслідків Чорнобильської аварії тощо.

Питання для обговорення на занятті:

1. Після якої процедури країна матимуть зобов'язання щодо виконання міжнародної конвенції?
2. Коли у перше Україна ратифікувала міжнародну конвенцію в галузі охорони довкілля та природних ресурсів. Назвіть її та перелічіть зобов'язання нашої держави що її виконання?
3. На свій вибір надайте інформацію щодо процесу виконання зобов'язань по якій-небудь міжнародній конвенції, стороною якої є Україна.

Користі посилання:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів (1969). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

3. Про міжнародні договори : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

4 Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля. URL:<https://www.rac.org.ua/uploads/content/56/files/ielguidefinalnocover.pdf>

5 Міжнародні угоди у сфері охорони навколишнього природного середовища. URL:<https://data.gov.ua/dataset/14e88505-7761-4565-ab3b-d60e5ead0b34>

1. Довідник з екополітики. URL:https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/EnvPolicy_Directory1.pdf

7. Автентичні тексти міжнародних угод та актуальну інформацію щодо них слід шукати на веб-сторінці їх секретаріатів. Українські переклади чинних договорів - на сайті ВРУ («Законодавство»). URL: <https://rada.gov.ua>

8. Глобальна екологічна перспектива (Global Environment Outlook) - періодична доповідь ЮНЕП про стан довкілля у світі. Шоста (остання наразі) доповідь, підготовлена у 2019 році, доступна на веб-сторінці ЮНЕП. URL: <https://www.unep.org/>

2.1.1 Глосарій

Загальні питання	
Міжнародний договір	Означає угоду, укладену між державами (або іншими суб'єктами міжнародного права) в письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування (договір, конвенція, протокол тощо). Як і більшість міжнародних договорів, договори у сфері охорони довкілля є «живими» інструментами, тобто для їх реалізації та вдосконалення на постійній основі функціонують інституційні механізми: секретаріати, регулярні засідання спеціальних багатосторонніх органів договору тощо.
Набрання чинності міжнародного договору	Міжнародний договір набирає чинності в порядку та в строки, передбачені самим договором, або в інший узгоджений сторонами спосіб. Зазвичай міжнародні договори набирають чинності після їх ратифікації певною кількістю держав (сторін). Для України вони набирають чинності лише після надання нею згоди на обов'язковість міжнародного договору (як правило, шляхом ратифікації або приєднання).
Ратифікація, прийняття, затвердження, приєднання	Означають, залежно від випадку, міжнародний акт, який має таке найменування і за допомогою якого держава виражає в міжнародному плані свою згоду на обов'язковість для неї договору.

Імплементация міжнародного договору	Дії держави, спрямовані на виконання його положень. Такі дії можуть передбачати внесення змін у чинне законодавство чи прийняття спеціальних нормативно-правових актів, призначення або створення уповноважених органів тощо. Якщо на ратифікацію подається міжнародний договір, виконання якого потребує прийняття нових або внесення змін до чинних законів України, проекти таких законів подаються на розгляд Верховної Ради України разом з проектом закону про ратифікацію і приймаються одночасно.
Механізми дотримання міжнародних угод у сфері охорони довкілля	Спеціальні процедури, створені на підставі міжнародної угоди вищими органами угоди (як правило, нарадою чи конференцією сторін) з метою здійснення нагляду за імплементацією угоди сторонами та надання їм допомоги у виконанні положень угоди. Низка договорів у сфері охорони довкілля мають такі механізми, усі вони носять не-судовий характер (Кіотський протокол, Оргуська конвенція тощо). Деякі з таких механізмів передбачають можливість звернення зі скаргою з боку інших держав чи громадськості.
Глобальні екологічні проблеми	У міжнародному праві це руйнування озонового шару, зміна клімату, втрата біологічного різноманіття. Вказані проблеми є предметом окремих багатосторонніх міжнародних договорів
ЮНЕП (Програма ООН з навколишнього середовища)	Найбільша глобальна міжнародна установа у сфері охорони довкілля, створена за результатами Стокгольмської конференції (1972). По-суті, ЮНЕП виконує функції міжнародної організації (формально - «програма» в системі ООН). Штаб-квартира знаходиться в м. Найробі (Кенія), має регіональні представництва (в Європі - у м. Женева). Важливою особливістю є глобальний характер її діяльності. З 2012 року найвищим її органом є Асамблея ООН з довкілля (UN Environment Assembly), що збирається кожні два роки.
Екологічна оцінка та права людини	
Екологічні права людини	Особлива та відносно нова категорія прав людини, що включає (а) право на сприятливе (безпечне) довкілля та (б) низку так званих процесуальних прав (право на доступ до екологічної інформації, право на участь у процесі прийняття рішень, право на доступ до правосуддя з питань довкілля). В Україні право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та право на доступ до інформації про стан довкілля закріплені у ст. 50 Конституції України. Сьогодні особлива увага в ЄС та Україні приділяється процесуальним правам, які, зокрема, закріплені в Оргуській конвенції. Останнім часом точаться дискусії щодо визнання інших екологічних прав, таких як право на воду, право на клімат.
Оргуська конвенція	Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що

(1998)	стосуються довкілля. Ця конвенція закріплює три відповідні екологічні права людини, а також встановлює детальні вимоги щодо гарантування таких прав. Розроблена під егідою Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК ООН), де і знаходиться секретаріат конвенції.
Конвенція Еспо (1991)	Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті. Конвенція вимагає проведення оцінки впливу на довкілля та транскордонних міждержавних консультацій при прийнятті рішення щодо певних видів господарської діяльності («планованої діяльності»), якщо така діяльність може мати значний негативний транскордонний вплив. Конвенція також містить вимоги щодо забезпечення участі громадськості у процесі транскордонної оцінки впливу на довкілля.
Протокол про СЕО (Київський протокол, 2003)	Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції Еспо. Встановлює детальні вимоги щодо оцінки наслідків реалізації державних планів та програм, яка повинна здійснюватися під час їх розробки. З невеликими відмінностями протокол практично відтворює положення Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище. На відміну від Конвенції Еспо, основний предмет Протоколу про СЕО - національна процедура оцінки, хоч протокол і містить вимогу щодо транскордонних консультацій. Як і Конвенція Еспо, протокол містить вимоги щодо забезпечення участі громадськості у процесі СЕО.
Зміна клімату та озоновий шар	
Паризька угода (2015)	Глобальний міжнародний договір, укладений для реалізації Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату (1992). Основним спільним (колективним) завданням держав за Паризькою угодою є стримання зростання глобальної середньої температури значно нижче 2° С понад доіндустріальні рівні. Держави також повинні «докладати зусиль» з метою обмеження зростання температури до 1,5° С понад доіндустріальні рівні. Ці положення суттєво відрізняють Паризьку угоду від інших попередніх угод у сфері зміни клімату, які, головним чином, встановлювали зобов'язання держав щодо скорочення викидів парникових газів (наприклад, Кіотський протокол). Одним з центральних елементів Паризької угоди є добровільні національно визначені внески держав щодо скорочення викидів парникових газів. Україна однією з перших ратифікувала Паризьку угоду.
Віденська конвенція про охорону озонного шару	Рамкова глобальна міжнародна угода, що встановлює лише загальні міжнародно-правові рамки подолання проблеми руйнування озонного шару, проте, вона не містить жодних обмежень щодо викидів озоноруйнівних речовин. Вважається, що

шару (1985)	руйнування озонового шару викликане надмірним надходженням до атмосфери певних інертних газів, особливо хлорфторвуглеців (місяць хлор) та галонів (містять бром).
Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар (1987)	Спеціальна глобальна міжнародна угода, що, разом із Віденською конвенцією, встановлює складний міжнародно-правовий режим охорони озонового шару. Протокол встановив поетапний режим відмови від виробництва та використання речовин, які руйнують озоновий шар. Ефективність Протоколу вражає: з 1987 р. до 2007 р. рівень виробництва та споживання речовин, які регулюються Протоколом, знизився на 95%. За прогнозами, озоновий шар може повністю відновитись (рівень 1980 року) у 2050-2075 рр. Більшість речовин, що руйнують озоновий шар, є також парниковими газами.
Охорона живої природи	
Конвенція про охорону біологічного різноманіття (1992)	Універсальний (глобальний) міжнародний договір, спрямований на збереження біологічного різноманіття, стале використання його компонентів і спільне одержання на справедливій і рівній основі вигод, пов'язаних з використанням генетичних ресурсів. Конвенція є рамковою: встановлює лише загальні зобов'язання держав з питань охорони та використання біологічного різноманіття. Особливістю конвенції є поняття «біологічного різноманіття» як самостійного об'єкта охорони (до цього міжнародні зусилля використовували традиційний підхід – охорону окремих видів флори та фауни).
Картагенський протокол про біобезпеку (2000)	Універсальна міжнародна угода, прийнята до Конвенції про охорону біологічного різноманіття. Сфера дії протоколу поширюється на транскордонне переміщення, транзит, обробку та використання всіх живих змінених організмів (тобто, ГМО). Центральний елемент протоколу – процедура попередньої обґрунтованої згоди, яка полягає в отриманні експортером письмової згоди країни імпортера на ввезення в таку країну живих змінених організмів.
Конвенція CITES (1973)	Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, універсальна міжнародна угода. Конвенція CITES встановлює правила та обмеження щодо міжнародної торгівлі видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Режим торгівлі видами, що включені до Додатку I, практично забороняє комерційну торгівлю такими видами.
Бернська конвенція (1979)	Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. Одна з перших регіональних екологічних угод у сфері охорони живої природи. Саме на рекомендаціях органів цієї конвенції деякі країни розвивають так звану Смарагдову мережу природоохоронних територій.

Відходи та небезпечні речовини	
Базельська конвенція (1989)	Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням. Універсальна міжнародна угода, що встановлює міжнародний механізм попереднього інформування та згоди на експорт, імпорт та транзит небезпечних відходів та заборону будь-якого транскордонного переміщення небезпечних відходів між державами-сторонами та не сторонами Конвенції.
Мінаматська конвенція про ртуть (2013)	Мінаматська конвенція про ртуть (меркурій), укладена з метою захисту здоров'я і довкілля від потрапляння ртуті та її сполук. Конвенція регулює практично весь життєвий цикл ртуті, включаючи її видобуток та транскордонне переміщення. Конвенція передбачає припинення первинного видобутку ртуті протягом 15 років з дати набрання чинності (16.08.2017). Україна приєдналася у 2023.

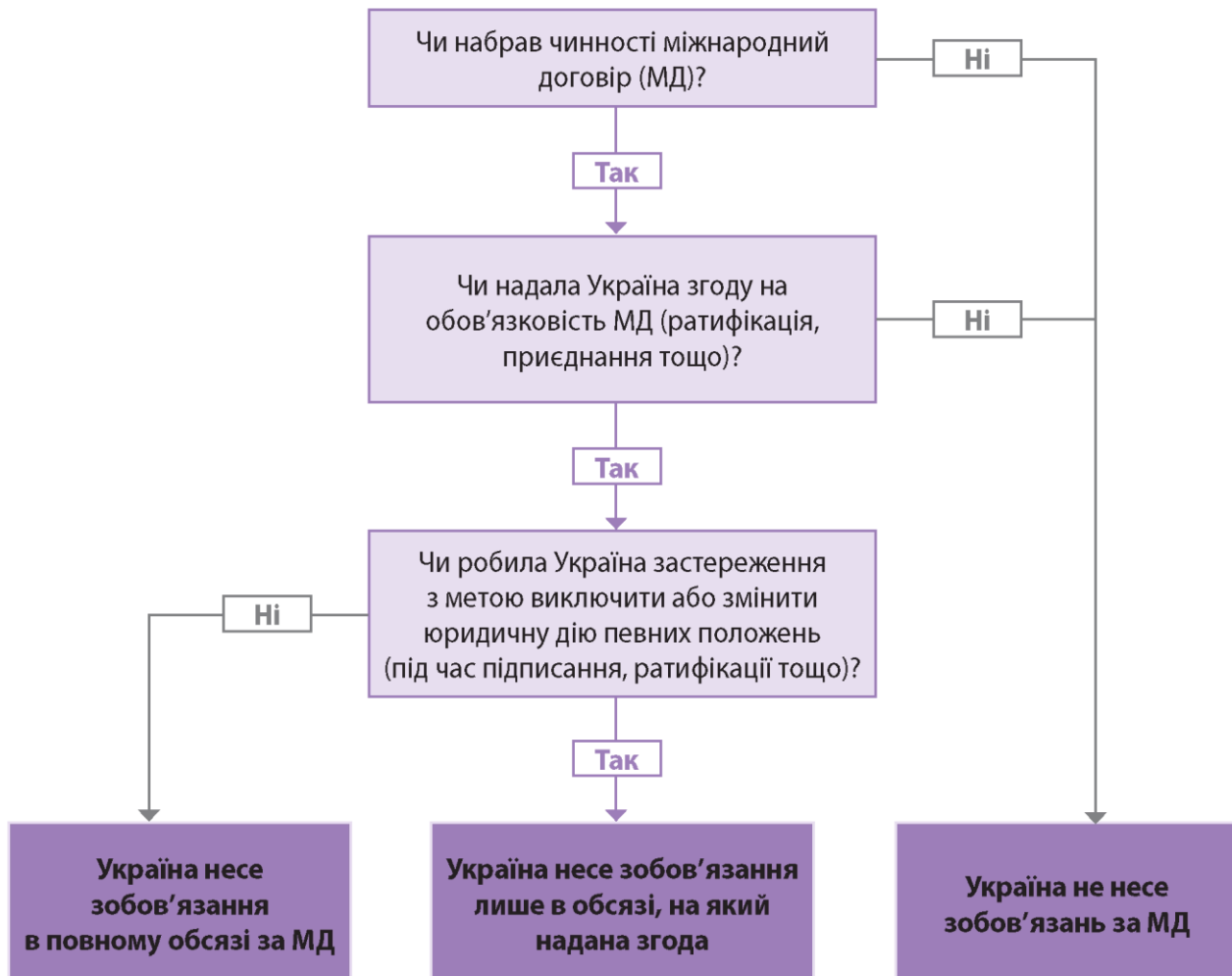

Рисунок 1.1 – Досьє міжнародного договору

2.2 Тема 2 – ООН в Україні

Організація Об'єднаних Націй в Україні працює разом із урядом і народом України з метою розбудови культури гідності, завдяки розумінню та повазі до прав людини, для забезпечення миру та перетворень в Україні.

До системи ООН в Україні входять 18 фондів, програм та спеціалізованих установ, акредитованих в Україні. Кожна з цих установ працює відповідно до свого мандату, у той же час узгоджуючи свою роботу із загальною стратегією ООН в Україні, що включає надання технічної допомоги з питань людського розвитку та гуманітарної допомоги, й ґрунтується на принципах поваги і дотримання прав людини.

В своїй роботі система ООН керується Рамковою програмою партнерства між Урядом України та ООН.

Рамкова програма партнерства між Урядом України та ООН (РПП) – це загальна стратегічна програма партнерства між Урядом України й установами, фондами та програмами системи Організації Об'єднаних Націй на період 2018-2022 рр. РПП була сформульована за участю Уряду, Організації Об'єднаних Націй в Україні, громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін і підтверджує відданість усіх партнерів підтримці порядку денного сталого розвитку до 2030 року у сферах, що відповідають національним пріоритетам розвитку¹.

Перехідна рамкова програма (ПРП) 2022-2023 є стратегічним документом Організації Об'єднаних Націй в Україні, розроблений на підтримку реагування Уряду України на економічні та соціальні наслідки, викликані вторгненням Росії та війною проти України.

В основу ПРП покладено керівні принципи Глобального порядку денного на період до 2030 року; він узгоджується з Національним планом відновлення України, розробка якого знаходиться на завершальному етапі. Заходи, передбачені Перехідною рамковою програмою, відображають тісну міжгалузеву співпрацю та партнерські відносини між Організацією Об'єднаних Націй і міністерствами та іншими державними органами. ПРП було розроблено Представництвом Організації Об'єднаних Націй в Україні у тісній співпраці з урядовими партнерами та ключовими міжнародними партнерами у сфері розвитку.

Представництво ООН очолює Координатор системи ООН в Україні².

Представництво співпрацює з міжнародними та регіональними організаціями, залучає значні кошти для розв'язання різних нагальних проблем і

¹ Рамкова програма партнерства між Урядом України та ООН. URL: [https://ukraine.un.org/uk/Угода між Урядом України та Організацією Об'єднаних Націй про заснування Представництва Організації Об'єднаних Націй \(Додатково див. Угоду \(995_001-14\) від 31.07.2014\)](https://ukraine.un.org/uk/Угода між Урядом України та Організацією Об'єднаних Націй про заснування Представництва Організації Об'єднаних Націй (Додатково див. Угоду (995_001-14) від 31.07.2014)). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c36#Text

² Угода між Урядом України та Організацією Об'єднаних Націй про заснування Представництва Організації Об'єднаних Націй (Додатково див. Угоду (995_001-14) від 31.07.2014). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c36#Text

досягнення цілей діяльності ООН. Кожна з агенцій ООН в межах своїх повноважень прагне розв'язати конкретні проблеми: подолання бідності і людський розвиток, захист довкілля і сталий розвиток, подолання наслідків чорнобильської катастрофи, боротьба з наркоманією і поширенням ВІЛ/СНІДу, юридична і гуманітарна допомога біженцям, професійне навчання безробітних, охорона здоров'я, підтримка дітей, жінок й інших вразливих верств населення.

Спеціалізовані установи ООН в Україні

 ФАО	<p>Україна давно та плідно співпрацює з ФАО – організацією, місією якої є боротьба з голодом по всьому світу. Однак через війну, розв'язану росією, допомога потрібна вже Україні. ФАО надає її, зокрема, реалізуючи спільно з урядами країн-партнерів програми підтримки українських аграріїв. 22 листопада 2022 р. набрала чинності Угода між Урядом України і Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН - ФАО (ФАО) - про створення в нашій країні Проектного офісу і надання технічної та гуманітарної допомоги нашій державі³</p>
 ЮНЕСКО	<p>В Україні є представництво офісу ЮНЕСКО, яке є частиною центрального офісу. Воно працює з 2022 року. В Україні також є Національна комісія у справах ЮНЕСКО, яка звертається до центрального офісу ЮНЕСКО з певними питаннями і є частиною МЗС України. Нацкомісія діє з 1996 року, її призначає український президент, вона керується Конституцією та законами України.</p>
 МОП	<p>Міжнародної організації праці (МОП) активно працює в Україні з початку 1990-х років і за цей час вже реалізувала проекти пов'язані з аналізом стану соціальної політики (спільно з ПРООН і Світовим банком), кризового стану ринку праці в Україні (1995 рік), розвитком соціального партнерства. Протягом усього часу МОП надавала і продовжує надавати допомогу Урядові в експертній оцінці законопроектів, ознайомленні урядовців, представників профспілок і роботодавців з міжнародними стандартами статистики праці та її національною систематизацією. Нова Програма гідної праці для України охоплює період 2020-2024 роки та є результатом тристоронніх консультацій стосовно підтримки МОП в Україні.</p>
 МАГАТЕ	<p>Міжнародне агентство з атомної енергії – це центральний міжурядовий форум у галузі науково-технічного співробітництва в ядерній галузі. МАГАТЕ працює для безпечного, безпечного та мирного використання ядерної науки та техніки, сприяючи міжнародному миру та безпеці.</p>

³ Угода між Урядом України та Продовольчою та сільськогосподарською організацією Організації Об'єднаних Націй (ФАО) про створення Проектного офісу ФАО та надання технічної та гуманітарної допомоги Україні URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_002-22#Text

 <p>ПРООН</p>	<p>Місія Програми розвитку ООН в Україні – підтримка стійкості країни в умовах війни та сприяння інклюзивному, цифровому та сталому відновленню. Взявши за основу попередні соціально-економічні прогнози, ПРООН запустила нову програму реагування на нинішню кризу та виклики у сфері розвитку. Програма з підвищення стійкості та відновлення України спрямована на підтримку Уряду в проведенні заходів реагування на надзвичайні ситуації, виконанні зобов'язань щодо надання державних послуг і підтримці економіки.</p>
 <p>ЮНЕП</p>	<p>Програма ООН з питань довкілля (ЮНЕП). Україна як один із перших членів ООН автоматично приєдналася до ЮНЕП у 1972 році. З того часу наша держава бере участь у роботі організації. Зокрема, Україна є стороною міжнародних угод з питань екології, задіяна у міжнародних конвенціях. Україна була активним учасником Всесвітньої конференції ООН з довкілля й розвитку у Ріо-де-Жанейро у 1992 році. Цікаво, що напередодні конференції академік НАН України Юрій Туниця запропонував розробити і прийняти глобальний правовий акт обов'язкової юридичної сили – Екологічну Конституцію Землі. У подальші роки українські вчені зробили свій внесок у розробку цієї концепції.</p> <p>Певна активізація у стосунках між нашою державою та ЮНЕП відбувається з початком агресії росії на території України у 2014 році. Зокрема, під час засідань різних органів ЮНЕП Україна звертала увагу світової спільноти на екологічні наслідки нападу та закликала вжити заходів щодо захисту довкілля у районах, вражених війною.</p>
 <p>ВООЗ</p>	<p>Співробітництво України з Всесвітньою організацією охорони здоров'я, ВООЗ – одна з важливих складових її міжнародного співробітництва з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (стаття 49 Конституції України). Україна – член ВООЗ з 1948 р. (3 квітня 1948 р. приєдналась до Статуту ВООЗ). З 1950 по 1991 рік – період неактивного членства України у цій організації через перебування у складі СРСР. Поновила своє членство у 1992 році одночасно з відновленням незалежності.</p> <p>Основні завдання ВООЗ та стратегічні напрямки їх реалізації відповідають інтересам України, більшість загальних пріоритетів організації збігається з пріоритетами, визначеними Урядом України.</p> <p>Співробітництво України з ВООЗ здійснюється переважно через Європейське регіональне бюро відповідно до рамкових (2-річних) угод, що укладені між Україною та ЄРБ. В угодах визначені пріоритетні напрямки співробітництва, на які скеровують кошти, що виділяють з основного бюджету ВООЗ на підтримку заходів на рівні країни. У Києві функціонує Представництво ВООЗ в Україні.</p>

2.2.1 Діяльність України в рамках ООН

Україна у 1945 р. стала однією з держав-співзасновниць ООН. Делегація України взяла активну участь у конференції в Сан-Франциско, зробивши вагомий внесок у розробку Статуту ООН (зокрема, координувала процес підготовки Преамбули та Цілей і Принципів Статуту ООН).

Про високий авторитет нашої держави в ООН свідчить її неодноразове обрання до Ради Безпеки ООН – органу, на який країнами-членами ООН покладено головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки (1948-1949, 1984-1985, 2000-2001, 2016-2017 рр.). Генеральні секретарі ООН відвідували Україну дев'ять разів: У Тан (1962 р.), Курт Вальдхайм (1981 р.), Перес де Куельяр (1987 р.), Бутрос Бутрос-Галі (1993 р.), Кофі Аннан (2002 р.), Бан Кі-мун (2011, 2014, 2015 рр.) та А.Гутерріш (2017 р.).

Україна надає виключного значення питанню зміцнення ООН як центру багатосторонніх зусиль у вирішенні складних та комплексних викликів. Україна виходить із необхідності належної реалізації Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 р., подальшого реформування ООН, підвищення ефективності її діяльності, забезпечення реформи РБ ООН, посилення ролі ГА ООН.

Попри триваючу агресію з боку РФ, Україна приділяє особливу увагу діяльності ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики. З 1992 року Україна є активним контрибутором⁴ персоналу і техніки до операцій ООН з підтримання миру.

Забезпечується активна участь України в роботі головних органів ООН: Раді Безпеки, Генеральній Асамблеї та ЕКОСОП, а також в органах системи ООН у сфері прав людини.

Основним пріоритетом роботи України у Раді Безпеки ООН у 2016-2017 рр. стало належне інформування членів Ради та міжнародного співтовариства про будь-які намагання російської сторони загострити ситуацію в тимчасово окупованому Криму та на сході України. З початку російської агресії відбулося понад сорок засідань РБ ООН на цю тему, які переконливо засвідчили ізоляцію Росії в ООН з українського питання.

13 лютого 2017 р. була einstайно ухвалена ініційована Україною перша в історії резолюція РБ ООН 2341 щодо захисту критичної інфраструктури від терористичних загроз.

Україна виступає за посилення ролі Генеральної Асамблеї ООН як найбільш представницького політичного органу. У 1997 р. Міністра закордонних справ України Г.Й.Удовенка було обрано на посаду Голови 52-ї сесії Генасамблеї. Предметом особливої гордості України є те, що саме 52-а сесія ГА ООН, яка увійшла в історію як «сесія реформ», ухвалила всеосяжну програму оновлення Організації, запропоновану їй тодішнім Генеральним секретарем

⁴ Контрибутор – партнер, особа, що долучається до чогось і робить свій внесок у справу.

К. Аннаном, і надала потужного імпульсу широкомасштабному оновленню ООН. У червні 2018 року Постійного представника України при ООН В.Ю.Єльченка обрано Віце-головою 73-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН.

В умовах триваючої агресії РФ проти України вкрай важливе політичне та міжнародно-правове значення мало схвалення Генасамблеєю ООН резолюцій 68/262 «Територіальна цілісність України» (27.03.2014 р.), 71/205, 72/190, 73/263 і 74/168, 75/192 «Ситуація із правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна» (19.12.2016 р., 19.12.2017 р., 22.12.2018 і 18.12.2019 р., 16.12.2020 р.), та 73/194 і 74/17, 75/29 «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, Україна, а також частин Чорного та Азовського морів» (17.12.2018 р. і 9.12.2019 р., 7.12.2020).

Україна є активним учасником діяльності органів системи ООН у сфері прав людини, стороною всіх основних документів ООН з прав людини, включаючи Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Факультативні протоколи до них та Міжнародну конвенцію з ліквідації всіх форм расової дискримінації.

З березня 2014 р. в Україні на запрошення нашої держави діє Моніторингова місія ООН у галузі прав людини, що фіксує правозахисні наслідки російської агресії.

Як активний прихильник гендерної рівності, покращення становища жінок, подолання гендерних стереотипів, Україна бере участь у більшості заходів ООН з цієї проблематики, у т.ч. у регулярних дебатах РБ ООН з тематики «Жінки, мир, безпека», виконує Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, зокрема, шляхом виконання національних програм та проектів у цій сфері.

Україна бере активну участь у міжнародній співпраці зі сталого розвитку, спрямованій на комплексне вирішення завдань охорони довкілля, соціального розвитку та економічного зростання на глобальному, регіональному та національному рівнях. Делегації на рівні Президента України брали участь у засіданнях високого рівня з огляду прогресу у здійсненні ЦРТ і ЦСР.

Наша країна отримує значну технічну, консультативну та фінансову допомогу спеціалізованих установ ООН, її фондів та програм, зокрема, у сферах демократичного врядування, подолання бідності, досягнення національних Цілей сталого розвитку, підтримки державного управління, боротьби з ВІЛ/СНІД та іншими тяжкими хворобами, захисту довкілля.

За час співробітництва від організацій системи ООН Україні було надано допомогу на суму понад 200 млн. дол. США для реалізації більше 300 проектів міжнародної технічної допомоги в таких сферах: захист прав людини, соціальна допомога, розбудова громадянського суспільства, охорона навколишнього природного середовища та атомної енергетики. У 2019 р. портфель такої допомоги ООН включав 12 проектів кошторисною вартістю 46 млн. дол. США.

У сфері розвитку допомога від ООН надається через Рамкову програму партнерства Уряду України - ООН на 2018-2022 рр., яка включає проекти, що реалізуються в Україні всіма установами системи ООН, пріоритетними є 1) стале

економічне зростання, навколишнє середовище і зайнятість; 2) рівний доступ до якісних та інклюзивних послуг і соціального захисту; 3) демократичне врядування, верховенство права; 4) безпека громадян, соціальна єдність і відновлення з особливим акцентом на Сході. Бюджет Рамкової програми становить 667 млн. дол. США, що передбачає залучення додаткових ресурсів для реалізації цих проектів.

У контексті негативних гуманітарних наслідків агресії РФ проти України та діяльності незаконних збройних формувань на сході нашої держави значно посилилася співпраця між Україною та ООН у галузі гуманітарної допомоги з боку органів оперативної діяльності системи ООН (УВКБ, УКГП, ПРООН, ВООЗ, ЮНФПА, ЮНІСЕФ та ін.).

Починаючи з квітня 2014 р. організації системи ООН щороку реалізують в Україні плани гуманітарного реагування, підготовка яких здійснюється у координації з відповідними ЦОВВ України. У ході виконання вказаних планів ООН мобілізувала більше 0,5 млрд. дол. США для надання гуманітарної допомоги населенню України. План гуманітарного реагування на 2020 рік для України передбачає надання гуманітарної допомоги 2 млн. осіб, що вимагає фінансування донорів на суму 158 млн. дол. США для реалізації проектів, основна увага в яких акцентується на гуманітарній ситуації на тимчасово окупованих територіях та вздовж "лінії зіткнення".

З метою подолання пандемії коронавірусу COVID-19 Урядом України та агенціями ООН підготовлено План гуманітарного реагування з подолання пандемії коронавірусної інфекції COVID-19 в Україні, реалізація якого потребує 165 мільйонів доларів США у 2020 р. Передбачається, що 51 % фінансування в рамках зазначеного плану буде спрямовано на зміцнення потенціалу системи охорони здоров'я та підтримку закладів охорони здоров'я. Інші кошти будуть використані для протидії негативним наслідкам пандемії в соціальній та економічній сферах. У тому числі 34 млн. дол. США буде направлено на покриття витрат за всіма необхідними гуманітарними напрямками з метою протидії поширенню коронавірусу COVID-19 на сході України.

Активною є електоральна діяльність нашої держави в ООН. Так, Україна сім разів обиралася членом Економічної і Соціальної Ради (ЕКОСОР) та тричі – членом Ради ООН з прав людини (висунуто на продовження терміну на період 2021-2023 рр.). У 2011 році Постійний представник України був віце-головою Комісії ООН з миробудівництва у період членства у 2011-2012 рр. У 2020 році Постійного представника України обрано віце-головою ЕКОСОР на період 2020-2021.

На сьогодні Україна входить/обрана до складу таких органів ООН, як Економічна і Соціальна Рада (2019-2021 рр.), Рада з прав людини (2018-2020 рр. переобрано на період 2021-2023), Комісія з соціального розвитку (2020-2023 рр.), Комісія з народонаселення та розвитку (2021-2024 рр.), Консультативний комітет з адміністративних та бюджетних питань (2016-2021 р.), Комітет конференцій (2019-2021 рр.), Бюро Комітету інформації (2019-2021 рр.), Комісія з наркотичних засобів (2020-2023 рр.), Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ, 2019-2025 рр.), Виконавча рада

ПРООН/ЮНФПА/ЮНОПС (2019-2021 рр.), а також до Виконавчої ради Організації із заборони хімічної зброї (2019-2020 рр.) та представлена в Міжнародному трибуналі з морського права (2011-2020 рр.)⁵

Питання для обговорення:

1. Яку природоохоронну компетенцію має ООН?
2. Надайте визначення спеціалізованих установ ООН які мають представництво в Україні;
3. На свій вибір охарактеризуйте діяльність будь-якої спеціалізованої установи ООН в Україні.
4. Наведіть приклад міжнародних угод, в яких брала участь Україна.

2.3 Тема 3 – ЮНЕП в Україні

15 грудня 1972 року в Стокгольмі відкрилася Конференція Організації Об'єднаних Націй із проблем навколишнього середовища, за результатами якої створено **Програму ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП)**. З 2000 року розпочато програму ООН «Тисячоліття докільля – приступити до дій». Програма є нагадуванням людству про його роль в охороні довкілля⁶.

ЮНЕП є головним органом Організації Об'єднаних Націй у сфері навколишнього середовища, виконує роль провідного глобального природоохоронного органу, що визначає глобальний екологічний порядок денний, сприяє узгодженому здійсненню екологічного компоненту сталого розвитку в рамках системи ООН і є авторитетним захисником інтересів глобального навколишнього середовища.

Підтримка держав-членів і регіонів, які постраждали від стихійних лих і конфліктів, є основою мандату ЮНЕП щодо надання технічної допомоги та підтримки врядування у сфері екології, яка постійно переглядає стан навколишнього середовища у світі.

За останні двадцять років ЮНЕП провела численні оцінки впливу конфліктів, зокрема в Афганістані, Колумбії, ДР Конго, Косово та на Західних Балканах, Іраку, Лівані, на окупованих палестинських територіях, Сомалі, Південному Судані та Судані.

Українська РСР, як один із перших членів ООН автоматично приєдналася до ЮНЕП у 1972 році. З того часу наша держава бере участь у роботі організації. Зокрема, Україна є стороною міжнародних угод з питань екології, задіяна у міжнародних конвенціях.

Певна активізація у стосунках між нашою державою та ЮНЕП відбувається з початком агресії росії на території України у 2014 році. Зокрема, під час засідань різних органів ЮНЕП Україна звертала увагу світової спільноти на екологічні наслідки нападу та закликала вжити заходів щодо захисту довкілля у районах, уражених війною.

⁵ Діяльність в рамках ООН. URL: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/>

⁶ ЮНЕП в 2022 р. URL: <https://www.unep.org/annualreport/2022/>

З початком російського вторгнення 24 лютого 2022 року ЮНЕП підтримує уряд України у дистанційному моніторингу впливу на навколишнє середовище. Зокрема, вже 2 березня заступника міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Олександра Краснолуцького було обрано до складу Бюро Асамблеї ООН з довкілля. Важливо, що Україна вперше в історії представляє Східну Європу у Бюро Асамблеї.

На початку липня 2022 р. ЮНЕП разом із партнерськими організаціями провели попередній моніторинг екологічної ситуації в Україні та проаналізували вплив бойових дій на довкілля. На думку фахівців, спостерігається значний вплив конфлікту на довкілля, що може залишити країну та регіон інтоксикованими на багато майбутніх поколінь⁷.

Організація вже здійснила оглядовий візит до України для підтримки роботи Координатора системи ООН в Україні та на прохання української влади мобілізує додаткову підтримку для оцінки широкого спектру впливів на навколишнє середовище.

За даними ЮНЕП і партнерів, військові дії завдали шкоди багатьом регіонам країни, внаслідок інцидентів на атомних електростанціях і їх об'єктах, на об'єктах енергетичної інфраструктури, включаючи танкери для зберігання нафти, нафтопереробні заводи, бурові платформи та газові об'єкти, а також на розподільних трубопроводах, шахтах та промислових майданчиках та на агропереробних підприємствах. Результатом стали численні випадки забруднення повітря та потенційно серйозне забруднення ґрунтових і поверхневих вод.

Інфраструктура водопостачання, включаючи насосні станції, очисні та каналізаційні споруди, також зазнала значної шкоди, а також було пошкоджено велику кількість промислових об'єктів, складів та фабрик, деякі з яких зберігали низку небезпечних речовин, починаючи від розчинників до аміаку та пластмас.

Відбувся витік небезпечних речовин під час вибухів у об'єктах агропромислового комплексу, зокрема на заводах з виробництва добрив та азотної кислоти. Є також повідомлення про напади на кілька великих тваринницьких ферм, там трупи худоби становлять додатковий ризик для здоров'я населення.

У багатьох міських районах прибирання залишків зруйнованих будівель спричинить певні труднощі, оскільки таке сміття може бути змішане з небезпечними матеріалами, зокрема азбестом. Супутникові знімки також показали значне збільшення пожеж у низці заповідників і заповідних територій, а також у лісових масивах. Крім того, забруднення внаслідок широкого використання зброї, в тому числі в населених пунктах, і великі обсяги військових відходів, включаючи знищену військову техніку, створюють серйозний виклик і потребу очищення.

7 Попередній огляд: вплив конфлікту в Україні на довкілля. URL:

<https://www.unep.org/ru/resources/doklad/predvaritelnyy-obzor-vozdeystvie-konflikta-v-ukraine-na-okruzhayuschuyu-sredu>

Експерти Програми ООН з довкілля (UNEP) уперше на прикладі Каховської ГЕС підрахували втрати екосистемних послуг в Україні (всі корисні ресурси та вигоди, які може отримати людина від природи), що в разі затвердження їхнього звіту допоможе використовувати запропоновані принципи та формули надалі.

"У перші дні після її підриву я провів розмову з Інгер Андерсен (заступник генсекретаря ООН та виконавчий директор Програми ООН з довкілля (UNEP) та домовився з нею про направлення в Україну спеціальної місії з експертів для оцінки цього акту екоциду. На сьогодні робота експертів, а до неї долучилося майже 30 фахівців з 20 країн світу, завершується. Є драфт звіту з оцінки. Далі має бути розроблена програма конкретних кроків із відновлення довкілля".

Це перший приклад, коли експерти підрахували втрати екосистемних послуг в Україні⁸.

ЮНЕП вважається найавторитетнішою організацією з питань захисту довкілля у світі. З Програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) Україна співпрацює в рамках тристоронньої ініціативи з довкілля та безпеки ЮНЕП, ПРООН.

Питання для обговорення:

1. Яка мета ЮНЕП і якими є результати співпраці України з ЮНЕП?
2. Надайте загальні висновки попереднього звіту експертів ЮНЕП про наслідки воєнного конфлікту.

2.4 Тема 4 – ПРООН в Україні

ПРООН є глобальною мережею розвитку ООН, яка надає країнам знання, досвід та ресурси задля допомоги людям в усьому світі будувати краще життя. Вони співпрацюють з 166 країнами світу, допомагаючи їм знаходити власні шляхи розв'язання глобальних та загальнонаціональних проблем розвитку.

ПРООН поєднує та координує глобальні та національні зусилля. Вони зосереджуються на допомозі країнам в знаходженні шляхів вирішення таких проблем:

- інформаційні та комунікаційні технології;
- демократичне державне управління;
- подолання бідності;
- запобігання кризі та її подолання;
- енергія та навколишнє середовище;
- ВІЛ/СНІД.

Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році, в Україні відбувся триступеневий перехід: від Радянської республіки до незалежної держави; від централізованої системи управління до базованої на низовому рівні демократії; та від командної економічної системи до економіки вільного ринку. Початкові

⁸ Руслан Стрілець: Місія UNEP – в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ruslan-strilets-misiia-unep-v-ukraini>

труднощі України надали ПРООН важливої ролі помічника у процесі розвитку країни, що стало можливим після відкриття офісу ПРООН у Києві в 1992 році.

18 червня 1993 року було підписано Угоду між Урядом України та Програмою розвитку ООН (ПРООН), яка регламентує діяльність Представництва ПРООН в Україні та обов'язки сторін. Крім того, діяльність ООН в Україні регламентує Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН від 21 листопада 1947 року.

Спільні зусилля ПРООН та уряду України були спрямовані на представлення та просування головних принципів демократичного державного управління на всіх рівнях, шляхом підтримки адміністративних реформ та залучення громадянського суспільства до участі у громадському житті. Інші програми стосуються розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, соціальної підтримки та концепції сталого розвитку як невід'ємної частини політичного курсу.

Друга Рамкова програма допомоги ООН для України, підписана урядом України та ПРООН на початку 2002 року, зосереджує особливу увагу на питаннях людського розвитку в Україні.

Головна увага в цьому документі приділяється трьом взаємопов'язаним напрямкам проведення програмних заходів:

- належному демократичному державному управлінні,
- людському розвитку та безпеці;
- охороні довкілля та сталому розвитку.

Ефективне використання енергії та стан навколишнього середовища є суттєвими для сталого розвитку. Такі питання, як зміна клімату, втрата біосфери та деградація озонового шару, мають глобальний характер, і країни не можуть їх вирішити поодинокими діями. ПРООН допомагає Україні зміцнити її потенціал, а також вирішувати ці проблеми на загальнонаціональному, регіональному рівнях і на рівні громади, популяризуючи та розповсюджуючи найкращі практики, надаючи консультації щодо інноваційних підходів в екологічній політиці та закладаючи партнерські стосунки шляхом впровадження пілотних проектів.

Україна має значні природні ресурси та унікальне для Європи навколишнє середовище, але водночас є однією з найбільш екологічно забруднених країн регіону. Неefективне управління довкіллям в минулому спричинило зростаючу кількість природних катастроф в Україні за останні роки, а також призвело до погіршення стану здоров'я населення. На сьогодні Україна є однією з країн світу, де енергія використовується найменш ефективно. Водночас, країна володіє багатими природними ресурсами біосфери та важливими міжнародними водними джерелами, а отже її промислова діяльність та споживання енергії мають значний вплив на глобальні кліматичні зміни.

Екологічна програма ПРООН підходить до вирішення проблем довкілля через проведення загальнонаціональних та субрегіональних заходів, закликає до обмеження кількості викидів, що спричиняють парниковий ефект, шляхом більш ефективного використання енергії у місцевих системах теплопостачання та внаслідок користування відновлюваними джерелами енергії.

Основними міжнародними водними джерелами є Чорне море і річка Дніпро. ПРООН розробила Стратегічний план дій, з метою координації партнерів та зацікавлених сторін, покращення фінансових, юридичних та операційних механізмів зменшення забруднення та сталого використання ресурсів Дніпра. Річка Прип'ять теж є джерелом важливих біосферних ресурсів для Білорусі та України, а тому ПРООН наголошує на сталому використанні болотистих ґрунтів у заплаві річки Прип'ять шляхом застосування екологічно безпечних методик менеджменту, запровадження систем моніторингу та збереження значних масивів боліт, драговини, заболочених ґрунтів та місць накопичення торфу.

Обидва проекти знаходяться у фокусі субрегіональних заходів, що провадяться у співробітництві з Глобальним фондом довкілля. Пілотний проект у м. Рівне ставить за мету оптимізацію ефективності використання енергії шляхом модифікації та відновлення комунальної системи тепlopостачання, і засвоєні внаслідок його виконання уроки можуть бути використані на всій території України..

ПРООН підтримує заходи з інтегрованого управління земельними та водними ресурсами, лісовими й гірськими екосистемами та з управління довкіллям у сільській місцевості. У наступному періоді розвитку буде зроблено акцент на зміцненні загальнонаціонального потенціалу та на його відповідності міжнародним конвенціям, на виконанні зобов'язань Світового саміту із сталого розвитку та підготовці до Київської конференції "Довкілля для Європи" 2003 року.

Пріоритети співробітництва України та ООН закріплені в **Рамковій програмі допомоги ООН для України на 2006-2010 роки**, яка ухвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.07.2005 №289-р та підписана 23.08.2005 Міністром економіки України. Рамковою програмою передбачено такі основні сфери співробітництва: екологія, інституційні реформи, посилення громадянського суспільства, охорона здоров'я та медичні послуги та добробут проти бідності.

Співпраця ПРООН та Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України базується на трьох меморандумах про взаєморозуміння:

- Меморандум про співпрацю щодо сталого розвитку, охорони довкілля та енергетики (Травень, 2004);
- Меморандум про співпрацю із змін клімату (Червень, 2004);
- Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством охорони навколишнього природного середовища України та Програмою Розвитку ООН в Україні про співробітництво у сфері сталого розвитку, навколишнього природного середовища та енергетики (Червень, 2008).

9 червня 2008 року ПРООН та Міндовкілля підписали **Меморандум про взаєморозуміння** з метою забезпечення виконання двостороннього співробітництва у сфері сталого розвитку, навколишнього природного середовища та енергетики. Згідно з Меморандумом особлива увага звертатиметься на реалізацію спільних зусиль з метою пом'якшення негативного впливу зміни клімату на довкілля України шляхом підтримки запровадження

енергоефективних технологій, відновлювальної енергетики та сприяння реформам в енергетичному секторі. В галузі біорізноманіття сторони погодилися спільно працювати над забезпеченням належної охорони та послідовного використання біологічного різноманіття унікальних екологічних систем в Україні.

ПРООН допомагає Україні зміцнити її потенціал, а також вирішувати ці проблеми на загальнонаціональному, регіональному рівнях і на рівні громади, популяризуючи та розповсюджуючи найкращі практики, надаючи консультації щодо інноваційних підходів в екологічній політиці та закладаючи партнерські стосунки шляхом впровадження пілотних проєктів

У 2019 році Президент Володимир Зеленський видав Указ, згідно з яким Цілі сталого розвитку були визнані найвищим політичним пріоритетом України. Основними цілями діяльності ПРООН в Україні на той момент були проголошені пришвидшення темпів економічного зростання та залучення іноземних інвестицій, боротьба з корупцією, врегулювання збройного конфлікту на сході України та розвиток цифрового врядування. Також неодноразово наголошувалося на необхідності досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок. У вересні 2019 року в Україні було запущено Лабораторію інноваційного розвитку, покликану аналізувати місцеву специфіку заради пошуку нових шляхів ефективного розвитку. Під час пандемії ПРООН знову надає Україні допомогу. Зокрема, в Україну було передане дезинфекційне обладнання, а також переведені гроші для закупівлі технологій, які дозволяють більш ефективно відстежувати та прогнозувати поширення хвороби, інформувати найменш захищені верстви населення стосовно пандемії.

Після російського вторгнення в Україну ПРООН запропонувала низку заходів. Зокрема, організація почала доставляти гуманітарну допомогу переселенцям і запустила програму для подолання соціально-економічних наслідків війни в Україні. Також за підтримки ЄС та ПРООН Національна психологічна асоціація України запустила лінію безоплатної психологічної допомоги для українців, що постраждали внаслідок російської агресії.

Діяльність ПРООН спрямована у першу чергу на країни з більшим обсягом проблем, тобто на країни, які розвиваються. Саме для таких країн потужна допомога міжнародних організацій щодо залучення впливових контактів, фінансових потоків та ресурсів у теорії мала б виявитися максимально ефективною. На практиці ж подібні зусилля наштовхуються на системні проблеми побудови державного управління, погану логістику та банальну корупцію. Це призводить до того, що значна кількість зусиль витрачається на вигадкування нових способів контролю та фіксації грошових потоків. Вочевидь, країни, які потребують допомоги, у першу чергу мають подбати про подолання внутрішніх системних проблем, якщо вони справді бажають змінити ситуацію на краще.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає діяльність Програми розвитку ООН України.
2. Які проєкти ПРООН в Україні реалізовано?

3. Надайте на Ваш вибір інформацію за будь-якого проєкту ПРООН в Україні.

4.

Користі посилання:

1. Організація об'єднаних націй. Офіційний сайт. URL:<http://www.un.gov>
2. Місія ООН в Україні. URL:<http://www.un.kiev.ua>
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL:
<https://mepr.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-diyalnist/>

2.5 Тема 5 – Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: екологічна складова

2.5.1 Правова природа Угоди про асоціацію з ЄС

Угоди, які уклав Європейський Союз з іншими країнами, можна класифікувати за їхньою метою:

- угоди про асоціацію з метою членства в ЄС. До них можна віднести угоди з країнами Центральної та Східної Європи, угоди про асоціацію і стабільність з балканськими країнами. Їх уклали на підставі ст. 217 Договору про діяльність ЄС;

- угоди про асоціацію з метою тісної економічної інтеграції з ЄС. Серед них Угода про Європейський Економічний Простір, секторальні угоди зі Швейцарією, які уклали на підставі ст. 217 Договору про діяльність ЄС;

- угоди про доступ на Внутрішній ринок ЄС на умовах взаємності. Це до прикладу, угоди про створення зони вільної торгівлі чи митного союзу, угоди про партнерство та співробітництво, які уклали на підставі ст.ст. 211, 207, 352 Договору про діяльність ЄС;

- угоди про співробітництво в галузі політики та безпеки. Їх Європейський Союз укладав на підставі ст. 211 Договору про діяльність ЄС.

Угоди про асоціацію належать до групи зовнішніх угод ЄС, укладених відповідно до «змішаної зовнішньої компетенції» ЄС, тобто разом з усіма державами-членами. Їх укладають відповідно до ст. 217 Договору про діяльність ЄС, в якій зазначено, що:

«Союз може укладати з однією чи кількома третіми країнами чи міжнародними організаціями угоди про створення асоціації, яка характеризується взаємними правами та обов'язками, спільними діями і особливими процедурами».

Один із основних керівних принципів укладення угод про асоціацію закріплений в рішенні Суду ЄС у справі Demirel. У ньому Суд ЄС зазначив, що угода про асоціацію передбачає «формування особливих відносин між країною-нечленом, яка зобов'язана, принаймні в певних межах, брати участь у системі».

Отже, можна визначити кілька ознак, які стосуються угод про асоціацію,

закріплених в праві ЄС:

- 1) взаємні права та обов'язки;
- 2) спільні дії та спеціальні процедури;
- 3) особливі відносини між ЄС та іншою країною;
- 4) участь третьої країни у системі ЄС.

2.5.2 Особливості Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Угода між Україною та Європейським Союзом – одна з найбільш «детальних угод про асоціацію, яку коли-небудь укладав Європейський Союз».

Обсяг угоди – 486 статей з 44 додатками, протоколами і спільною декларацією. Її офіційний текст налічує приблизно 2000 сторінок. Це свідчить, що це безпрецедентний, як за обсягом, так і за рівнем деталізації, документ. По суті, Угода про асоціацію має на меті поглиблення політичних та економічних відносин між Україною та ЄС через створення розширеного інституційного механізму і закріплення нових положень щодо зближення законодавства.

Особливе значення має прагнення створити поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), що веде до поступової інтеграції України до Внутрішнього ринку ЄС.

Угода про асоціацію належить до окремої групи «інтеграційних угод». Це угоди, які містять принципи, поняття та положення права ЄС, що тлумачать і застосовують таким чином, ніби інша держава є «віртуальним» членом ЄС. Крім добре відомих багатосторонніх Договору про Європейський Економічний Простір (ЄЕП), Договору про Енергетичне Співтовариство (Договір про ЕнС) і Угоди про спільний європейський повітряний простір, існує мало прикладів двосторонніх угод такого типу.

2.5.3 Охорона довкілля та Угода про асоціацію

У 2014 році Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Основу екологічної складової Угоди про асоціацію складає **глава 6 «Навколишнє природне середовище» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво»**.

Можна виділити п'ять основних напрямів впровадження екологічних положень:

1. Співробітництво у сфері довкілля, зокрема щодо: зміни клімату; екологічного управління; якості атмосферного повітря та води; управління відходами; охорони природи; промислового забруднення і промислових загроз; хімічних речовин; ГМО; шумового забруднення; цивільного захисту (зокрема стихійних лих і антропогенних загроз); міського середовища та екологічних зборів;

2. Поступове наближення законодавства України до права та політики ЄС у сфері охорони довкілля здійснюють відповідно до Додатку ХХХ до Угоди. Він

містить перелік із 29 екологічних директив та регламентів з конкретними часовими межами імплементації;

3. Співробітництво у сфері цивільного захисту сприятиме взаємній допомозі у випадках надзвичайних ситуацій, обміну повідомленнями про транскордонні надзвичайні ситуації, оцінці впливу наслідків надзвичайних ситуацій на довкілля та залученню експертів до участі у навчаннях;

4. Співробітництво для розвитку всеосяжної стратегії у сфері довкілля охоплює інституційні реформи, розподіл повноважень на національному, регіональному та місцевому рівнях, процедури прийняття рішень та їхнього виконання, процедури інтеграції природоохоронної політики в інші сфери політики та визначення необхідних людських та фінансових ресурсів. Також приділяють увагу розвитку галузевих стратегій щодо покращення якості повітря, якості води та управління водними ресурсами, включно з морським середовищем. Галузеві стратегії розвивають і щодо управління відходами та ресурсами, захисту природи, промислового забруднення та промислових аварій і хімічних речовин;

5. Постійний діалог з питань, охоплених главою Угоди, що присвячена довкіллю. Такий діалог може стосуватись уточнення положень Угоди, оцінки та моніторингу виконання;

У сфері торгівлі екологічні питання розглядають в контексті сталого розвитку, поруч з економічним та соціальним компонентом. Дотримання екологічних вимог – це умова розвитку торгівлі. Для цього Україна має дотримуватися міжнародних екологічних угод, впроваджувати сталі підходи до управління лісовими і рибними ресурсами, забезпечувати впровадження високих екологічних стандартів;

Положення Угоди у сфері енергетики наголошують на екологічно безпечних технологіях, розвитку та підтримці відновлювальної енергетики, з урахуванням принципів економічної доцільності та охорони навколишнього середовища. А також на важливості зменшення негативного впливу у вугільному секторі.

У сільському господарстві Угода заохочує сучасне та стале сільськогосподарське виробництво, з урахуванням необхідності захисту довкілля, зокрема й тварин. Угода поширює застосування методів органічного виробництва і забезпечує чітку взаємодію між туризмом та захистом довкілля.

Угода передбачає «поступове наближення законодавства України до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища».

Додаток XXX надає перелік із 26 директив та 3 регламентів ЄС. У відповідність до них має бути приведено законодавство України у сфері довкілля, у межах 8 тематичних сфер:

- управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики;
- якість атмосферного повітря;
- управління відходами та ресурсами;
- якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище;

- охорона природи;
- промислове забруднення та техногенні загрози;
- зміна клімату та захист озонового шару;
- ГМО.

Додаток встановлює часові рамки імплементації директив та регламентів чи окремих їхніх положень. Окрема увага сфокусована на тих Директивах, які містять зобов'язання в межах Енергетичного Співтовариства.

Процес імплементації Угоди у сфері охорони довкілля наразі зосереджений на центральному рівні – профільні міністерства, уряд, парламент.

Проте більшість реформ, що здійснюються в екологічній сфері, мають і чітко виражену регіональну складову. Вони покладають нові функції на місцеві органи влади та створюють нові можливості для регіонів.

З часу підписання Угоди про асоціацію, основна діяльність у сфері управління довкілля та інтеграції екологічної політики в інші галузеві політики була зосереджена на впровадженні в Україні європейської моделі **оцінки впливу на довкілля (ОВД)** та **стратегічної екологічної оцінки (СЕО)**.

Саме у цій сфері можна почали втілюватися прийняті законодавчі положення. Закон України «Про ОВД» застосовують на практиці з 18 грудня 2017 року, а Закон України «Про СЕО» – з 12 жовтня 2018 року.

Оцінку впливу на навколишнє середовище проводять, щоб виявити вплив планованих дій (конкретного проекту чи стратегічного документу) на стан довкілля і здоров'я населення. Це дозволяє ухвалити екологічно правильне рішення, щоб зменшити негативний вплив на довкілля чи запобігти значному впливу на нього. Більшість розвинених національних правових систем передбачають проведення оцінок впливу на навколишнє середовище в тому чи іншому вигляді. На рівні Європейського Союзу працює три директиви, що визначають основні принципи та засади проведення ОВД:

Директива 2011/92/ЄС про оцінку впливу окремих державних і приватних проектів на навколишнє середовище

Директива 1992/43/ЄС про охорону природних середовищ існування та дикої флори і фауни

Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище

Відповідно до них було гармонізовано національне законодавство держав-членів з цього питання.

Процедури ОВД різні в різних країнах. Вони можуть бути інтегровані в інші дозвільні процедури, як у Британії та Німеччині. Або ж для них може бути створено спеціальні окремі дозвільні процедури, як у Болгарії, Угорщині, Словаччині, Латвії та Україні.

ОВД повинна визначати, описувати та оцінювати прямий та непрямий значний вплив проекту на:

- безпечність життєдіяльності людей та їхнє здоров'я;
- навколишнє природне середовище та його елементи;
- природні території та об'єкти;
- історичні пам'ятки та інші матеріальні об'єкти;

- культурну спадщину.

Основна відмінність між ОВД і СЕО полягає в об'єкті оцінки. ОВД оцінює індивідуальні проекти в певному місці, СЕО – політики, програми та плани. Наприклад, Стратегія транспортної політики – це об'єкт СЕО, а будівництво конкретної ділянки дороги – об'єкт ОВД.

Україна має низку міжнародно-правових зобов'язань у сфері зміни клімату. Серед останнього – у грудні 2015 року 195 країн підписали Паризьку угоду. Вона набула чинності у 2016 році. А станом на 1 січня 2019 року її ратифікували 184 країни, зокрема й Україна.

Основне завдання держав відповідно до **Паризької угоди** – стримувати зростання глобальної середньої температури нижче 2°C понад доіндустріальні рівні і обмежити зростання температури до 1,5°C понад доіндустріальні рівні. Це суттєво знизить ризики та наслідки зміни клімату.

Питання зміни клімату врегульовані Угодою про асоціацію між Україною та ЄС: Стаття 361 Угоди - визначає зміну клімату як регіональну та глобальну проблему навколишнього середовища і встановлює загальні рамки співробітництва між Україною та ЄС.

Питання для обговорення:

1. Що таке угода про асоціацію з ЄС?
2. Які екологічні питання відображені в Угоді про асоціацію?
3. Охорона довкілля та Угода про асоціацію. В чому зв'язок?
4. Визначить Європейські стандарти для побудови України.
5. Визначити прогрес у виконанні зобов'язань України за будь-якого сектору Додатку ХХХ Угоди про асоціацію.

Корисні посилання:

1. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Міжнародна діяльність. <https://mepr.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-diyalnist/>
2. Спецпроект edera та міжнародного фонду «Відродження» <https://eu-agreement.ed-era.com/b1/p2>

2.6 Тема 6 – Виконання Україною зобов'язань з питань якості повітря за міжнародними договорами та угодою про асоціацію з Європейським Союзом

Зараз питання якості повітря в Україні регулюється імплементованою Конвенцією «Про транскордонне забруднення повітря на великі відстані» 1979 р.⁹ та вісьмома додатковими протоколами та Угодою про асоціацію з ЄС.

Конвенція «Про транскордонне забруднення повітря на великі відстані» є

⁹ Конвенція «Про транскордонне забруднення повітря на великі відстані» 1979 р. URL:https://zakon.cc/law/document/read/995_223

ключовою правовою та інституційною базою Організації Об'єднаних Націй. Вона була підписана у 1979 році та стала першим міжнародним договором для сприяння розвитку політики чистого атмосферного повітря. Конвенція набула чинності для України 16.03.1983.

Перший протокол, який був підписаний в рамках Конвенції, це Женевський протокол 1984 року про довгострокове фінансування Спільної програми моніторингу та оцінки поширення забруднювачів повітря на великі відстані в Європі (ЄМЕП). Протокол підписали 47 сторін, для України він набув чинності ще 28.01.1988.

ЄМЕП надає урядам інформацію про викиди, перенесення та осадження забруднюючих речовин.

Звіт України про викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2020 рік по протоколу ЄМЕР підготовлено відповідно до Керівних принципів оцінки та надання даних про викиди та за підтримки експертів проекту «Підтримка України в наближенні до природоохоронних норм ЄС (якість атмосферного повітря та управління відходами)», APENA 2, що фінансується Європейським Союзом.

За розрахунковими даними, порівняно з 2019 роком у 2020-му в Україні на 11% підвищились обсяги викидів оксидів азоту, на 9% – викиди неметанових летких органічних сполук, дещо зросли викиди важких металів (свинець, кадмій, ртуть, золото, хром, мідь, нікель, селен та цинк) – на 6%.

Разом з тим, на 13% зменшились викиди оксидів сірки – з 821 тис. тонн до 728 тис. тонн. Викиди оксиду вуглецю майже не змінилися та станом на 2020 рік складають 1514 тис. тонн (на 0,5% менше, ніж у 2019 році).

Водночас експерти вже намагаються прогнозувати, якими будуть обсяги викидів за поточний рік. Ворожі снаряди, які щодня влучають у нашу критичну інфраструктуру та житлові будинки, спричиняють значні загоряння, у тому числі лісових та інших насаджень. Це призводить до значного забруднення атмосферного повітря небезпечними речовинами.

За попередніми підрахунками, за час ведення бойових дій на території України обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря можна прирівняти до щорічного обсягу викидів одного металургійного підприємства.

На відміну від сучасного природоохоронного законодавства України, джерела права ЄС визначають кількісні та якісні результати, які треба досягти кожній країні протягом визначеного періоду часу та окреслюють процедури, які необхідно здійснити для досягнення цих результатів.

Моніторинг за якістю атмосферного повітря регламентується шістьма директивами:

- Директива 1999//32/ЄС про сірку у рідкому паливі;
- Директива 98/70/ЄС щодо якості бензину та дизельного палива;
- Директива 94/63/ЄС стосовно контролю летких органічних сполук (ЛОС);
- Директива 2004/42/ЄС про фарби;
- Директива 2004/107/ЄС щодо As, Cd, Hg, Ni та поліциклічних ароматичних вуглеводнів (ПВВ) у атмосферному повітрі;

- Директива 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи.

Імплементация директив цього сектору вплине на стандарти якості атмосферного повітря та управління його якістю.

Уряд ухвалив новий Порядок здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря в Україні¹⁰. Його було розроблено Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України у рамках виконання Україною зобов'язань в екологічній частині Угоди про асоціацію з ЄС. Тобто йдеться про імплементацию вимог Директиви 2008/50/ЄС «Про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи»¹¹ та Директиви № 2004/107/ЄС щодо As, Cd, Hg, Ni та поліциклічних ароматичних вуглеводнів (ПАВ) у атмосферному повітрі, які визначають вимоги до моніторингу атмосферного повітря та його якості.

Цим рішенням Уряду повністю переглянута стара система моніторингу, змінено підхід до формування мережі спостережень та оцінювання якості атмосферного повітря, чітко визначені функції суб'єктів моніторингу, переглянуті обов'язкові для моніторингу показники та режими, впроваджено механізм обов'язкового регулярного інформування та розробки коротко- та довгострокових планів дій.

Так, нововведення передбачають низку елементів, зокрема:

- передбачено здійснення моніторингу та управління якістю повітря за принципом розподілу території України на зони та агломерації, утворено відповідні зони та агломерації.

- у кожній із зон та агломерації визначено відповідальний орган управління якістю повітря, що здійснюватиме координацію реалізації моніторингу, а також заходів з управління якістю повітря, зокрема підготовку та виконання планів поліпшення якості повітря, короткострокових планів дій тощо;

- врегульовано порядок визначення режимів оцінювання для кожної зони та агломерації залежно від рівня забруднення території;

- передбачено створення інформаційно-аналітичної системи даних про якість повітря та своєчасного інформування населення;

- визначено показники рівнів забруднення атмосферного повітря, перевищення яких вимагає впровадження заходів для поліпшення стану повітря або мінімізації шкідливого впливу забруднення на здоров'я населення;

- включено до переліку забруднюючих речовин, моніторинг яких здійснюється обов'язково, РМ_{2,5}, РМ₁₀ та озон, які мають значний негативний вплив на здоров'я людини, та рекомендовані для вимірювання ВООЗ;

¹⁰ Порядок здійснення державного моніторингу у галузі атмосферного повітря: Постанова КМУ від 14 серпня 2019 р. № 827 «Деякі питання державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-2019-%D0%BF>.

¹¹ Директива 2008/50/ЄС Європейського Парламенту і Ради Про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи від 21.05.2008 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_950

- передбачено створення нової мережі постів спостережень, які відповідають мінімальним європейським вимогам до моніторингу;
- передбачено розроблення програми моніторингу для зон та агломерацій на кожні 5 років.

Для здійснення оцінки якості атмосферного повітря та заходів щодо його покращення, для зон та агломерацій, в яких рівень забруднювачів перевищує будь-яку з граничних величин чи будь-який цільовий показник або існує ризик такого перевищення, розроблено накази Міндовкілля від 01.08.2022 № 268 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження планів поліпшення якості атмосферного повітря» та від 02.08.2022 № 267 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження короткострокових планів дій».

Питання для обговорення:

1. Оцініть виконання зобов'язань України щодо імплементації Директив ЄС щодо якості атмосферного повітря?
2. Надайте характеристику сучасної системи моніторингу атмосферного повітря в Україні, чи відповідає вона Європейським стандартам?

Корисні посилання:

1. Моніторинг якості атмосферного повітря: український та міжнародний досвід. [Аналітична записка]. URL: https://osf.org.ua/data/blog_dwnl/Analitichna_zapiska_atmosferne_povitrya.pdf
2. Виконання Україною міжнародних зобов'язань з охорони довкілля крізь призму угоди про асоціацію з європейським союзом//Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 22 квітня 2019 року. URL:<https://www.uail.com.ua/wp-content/uploads/2019/04/Vy-konannya-Ukrayinoyu-zobov-yazan-z-ohorony-dovkillya-kriz-pry-zmu-Ugody-pro-asotsiatsiyu-z-YEvropejs-ky-m-Soyuzom.pdf>
3. Україна та Угода про асоціацію : моніторинг виконання 2014-2018. URL:http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Report_2014-2018_WEB_FINAL.pdf

2.7 Тема 7 – Виконання Україною зобов'язань з питань забезпечення водними ресурсами населення за міжнародними договорами та в рамках угоди про асоціацію з Європейським Союзом

Сучасна екологічна політика України в галузі охорони та використання водних ресурсів спрямована на впровадження принципів Європейської Рамкової Водної Директиви 2000/60/ЄС, метою якої є захист і поліпшення стану водних ресурсів та сприяння сталому і збалансованому їх використанню.

Наявна система управління водними ресурсами України не може в повній мірі забезпечити вирішення основних проблем в галузі використання, охорони вод та відтворення водних ресурсів. Тому, в рамках євроінтеграції національного законодавства, державою проводиться значна робота щодо впровадження принципів інтегрованого управління водними ресурсами. Метою цієї реформи є

досягнення і підтримання «доброго» екологічного стану вод, забезпечення їх раціонального використання та доступ населення до якісної питної води.

У 2022 році зроблено наступні шаги щодо наближення Українського законодавства до вимог Європейського Союзу:

- затверджено державні програми моніторингу вод, у тому числі діагностичного та операційного моніторингу масивів поверхневих, підземних і морських вод (накази Міндовкілля від 05.01.2022 р. № 1, 2, 3);

- затверджено плани управління ризиками затоплення на окремих територіях у межах районів басейнів річок (розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.10.2022 № 895);

- оновлено склад інституту Уповноважених Уряду у рамках виконання п'яти двосторонніх міжурядових Угод щодо співробітництва на транскордонних водотоках;

- схвалено Водну стратегію України на період до 2050 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 № 1134)¹².

Найбільш важливим документом для України на шляху виконання міжнародних зобов'язань у сфері «водної» безпеки нашої держави, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та Резолюції Генеральної Асамблеї ООН:

Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року є саме Водна стратегія України до 2050 року та операційний план з її реалізації до 2024 року без додаткового фінансування.

До сектору «Якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище» Додатку ХХХ Угоди Україна-ЄС транспірації у національне законодавство входять:

- Директива 2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами й доповненнями, внесеними Рішенням 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС;

- Директива 2007/60/ЄС про оцінку та управління ризиками затоплення;

- Директива 2008/56/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища;

Директива 91/271/ЄЕС про очистку міських стічних вод зі змінами та доповненнями, внесеними Директивою 98/15/ЄС та Регламентом (ЄС) № 1882/2003 і Регламентом (ЄС) № 1137/2008;

- Директива 98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною, зі змінами й доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 і Регламентом (ЄС) № 596/2009;

- Директива 91/676/ЄС про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел, зі змінами й доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) №1882/2003.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте процес імплементації Директиви ЄС за вашим вибором, яка входить до сектору «Якість води та управління водними ресурсами,

¹² Водна стратегія України на період до 2050 року : Розпорядженням КМУ від 9 грудня 2022 р. № 1134-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text>

включаючи морське середовище»;

2. Надайте перелік Міжнародних конвенцій щодо якості води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище, стороною яких є Україна та визначити процес виконання зобов'язань за будь-якою конвенції за вашим вибором.

Корисні посилання:

1. Сапко О.Ю. Впровадження принципів інтегрованого управління водними ресурсами в Україні// Матеріали П'ятої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Євроінтеграція екологічної політики України». Одеса: Одеський державний екологічний університет, 2023. С. 337-340.

2. Перелік планів імплементації директив та Регламентів додатку ХХХ до глави 6 «навколишнє природне середовище» Розділу V «економічне та галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію. URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/386/files/regionalcontextresearch.pdf>

3. Якість води та управління водними ресурсами: короткий опис Директив ЄС та графіку їх реалізації: Проект ЄС «Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні Секторальної бюджетної підтримки». URL: https://buvrtyasa.gov.ua/newsite/download/Water_brochure.pdf

4. Бредіхіна В.Л., Карпенко Д.Р. Деякі питання інтеграції водного законодавства України до законодавства ЄС // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «ПРАВО». Випуск 28, 2019. С. 73-81.

2.8 Тема 8 – Доступ до інформації з питань навколишнього середовища: виконання Україною міжнародних зобов'язань

Доступ до інформації виступає одним із видів правового режиму інформації. Відповідно, його може бути встановлено державою за національним законодавством або, як міжнародно-правовий режим – відповідно до міжнародних угод.

Відповідно до положень міжнародних угод, що визначають такий режим у галузі навколишнього середовища, *державою гарантується право на доступ до інформації з питань навколишнього середовища* задля сприяння захисту права кожної людини нинішнього і майбутнього поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для його здоров'я і добробуту (ст. 1)¹³.

Доступ до інформації з питань навколишнього середовища – це один з видів міжнародно-правового режиму щодо доступу до інформації, яку за

¹³ Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі ухвалення рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля 1998 р. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/orhus.shtml.

положеннями окремих міжнародних угод ще визначають як «екологічна інформація». До неї відносять інформацію щодо:

- стану елементів навколишнього середовища (таких, як повітря і атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт і природні об'єкти, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми, та взаємодію між цими елементами;

- чинників (таких, як речовини, енергія, шум та випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні заходи, угоди в області навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або здатні вплинути на елементи навколишнього середовища, аналіз витрат і результатів і інший економічний аналіз і припущення, використані при прийнятті рішень з питань навколишнього середовища);

- стану здоров'я і безпеки людей, умов життя людей, стану об'єктів культури, будівель і споруд у тій мірі, у якій на них впливають або може впливати стан елементів навколишнього середовища, або через ці елементи, чинники, діяльність або зазначені заходи.

Така інформація може бути у будь якій формі: письмовій, аудіовізуальній, електронній або будь-якій іншій матеріальній формі.

Доступ до інформації, як передбачено міжнародно-правовим режимом у галузі навколишнього середовища, має два види.

Перший – визначається як «пасивний» – стосується права громадськості звертатись із запитом до державних органів. При цьому, на державні органи покладається обов'язок надання інформації у відповідь на отриманий запит.

Другий – визначається як «активний» – стосується права громадськості отримувати інформацію від державних органів, незалежно від наявності запиту. При цьому на державні органи покладається зобов'язання збирати і поширювати інформацію, щодо якої є суспільний інтерес.

У наданні доступу до такої інформації може бути відмовлено, у разі, якщо це вплине на: а) конфіденційність роботи державних органів; б) міжнародні відносини, національну оборону, державну безпеку; в) діяльність правосуддя; г) конфіденційність комерційної і промислової інформації; е) права інтелектуальної власності; г) конфіденційність особистих даних, або архівів щодо фізичної особи; д) інтереси третьої сторони, що надає інформацію на запит; к) навколишнє середовище, до якої відносять цю інформацію.

Такі положення є узагальнюючими, і знайшли відображення у низці конвенцій, серед яких: Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 р., Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному аспекті 1991 р. (Еспо, Фінляндія), Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер 1992 р. (Гельсінкі, Фінляндія), Конвенція про транскордонний вплив промислових аварій 1992 р. (Гельсінкі, Фінляндія), Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, 1998 р. (Орхус, Данія) та інших.

Слід зазначити, що не завжди погодженою виступає конвенційна термінологія щодо доступу до інформації у цій сфері, а саме – з питань

навколишнього середовища («інформація про навколишнє середовище», «екологічна інформація»). Це пояснюється різними термінами прийняття міжнародних угод і відповідним розвитком відносин у цій сфері на час прийняття цих угод.

Разом з тим, Угода про асоціацію між Україною і Європейським серед інших, містить і положення щодо доступу до *«інформації з питань навколишнього природного середовища»*.

Йдеться про доступ до інформації яка, серед іншого, охоплюватиме наступне коло питань: а) зміни клімату; б) екологічне управління, освітню і навчальну підготовку, доступу до інформації з питань прийняття рішень; в) якість атмосферного повітря; г) якості водних ресурсів і управління водними ресурсами; д) управління відходами та ресурсами; е) охорони природи (збереження і захисту біологічного і ландшафтного різноманіття (екомережі)); ж) промислове забруднення і промислові загрози; з) хімічні речовини; і) генетично-модифіковані організми; к) шумове забруднення; л) цивільний захист (стихійні лиха і антропогенні загрози); м) міське середовище; н) екологічні збори.

Зобов'язання України в цій сфері, і зокрема у питанні доступу до інформації, досить широко висвітлені у її національному законодавстві. Разом з тим, вони відповідають вимогам Директив (Додаток ХХХ до Угоди), що знайшли закріплення у якості орієнтирів для сторін Угоди про асоціацію.

Директива 2003/4/ЄС гарантує право на доступ до екологічної інформації, наявної в державних органів та зазначає основні умови і практичні механізми її здійснення¹⁴. Вона направлена на поширення екологічної інформації серед громадськості з метою досягнення максимально можливої доступності до неї. Директива 2003/4/ЄС була підписана з метою надання сторонам єдиного, чіткого і комплексного законодавчого тексту відносно доступу громадськості до екологічної інформації.

Мета Директиви 2003/4/ЄС – гарантувати право на доступ до екологічної інформації, а також забезпечити систематичність та розширення меж розповсюдження екологічної інформації для громадськості. Для цього Директива передбачає використання комп'ютерних телекомунікацій та електронних технологій. Для цього держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення володіння державними органами екологічною інформацією, а також подальшого поширення такої інформації за допомогою комп'ютерних телекомунікацій або електронних технологій, якщо вони доступні. Згідно Директиви інформацією, до якої має надаватися доступ, зокрема, є: тексти міжнародних угод, конвенції та угоди ЄС, національне, регіональне та місцеве законодавство в сфері навколишнього середовища; державна політика, програми та плани відносно довкілля; доповіді держав

¹⁴ Директива 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди від 21 квітня 2004 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965#Text

відносно стану навколишнього середовища (мають бути опубліковані, принаймні, кожні 4 роки); дані відносно дій, що впливають на довкілля та інше.

Відповідно до положень Директиви 2003/4/ЄС держави-члени повинні гарантувати доступність та відкритість екологічної інформації, що зберігається державним органом влади або для державних органів, кожній особі, яка звертається із відповідним запитом. При цьому особі, що звертається, не має потреби формулювати свою зацікавленість. Певним нововведенням є те, що держави-члени забезпечують, щоб державні органи влади належним чином інформували громадськість про права, якими вона володіє згідно з цією Директивою, і надавали інформацію і поради з цією метою. Проте Директива 2003/4/ЄС регламентує, що у випадку, коли запит сформульовано дуже загально, державний орган влади звертається до особи з проханням уточнити запит та допомагає їй це зробити, зокрема, шляхом надання інформації щодо користування державними реєстрами. Директива передбачає випадки, коли запит на отримання екологічної інформації може бути відхилений. При цьому, зазначається, що у кожному окремому випадку, державним органам слід порівнювати зацікавленість громадськості у розкритті інформації та інтерес, який є підставою для відмови (ставити пріоритети). Директива передбачає заборону відхилити запит, якщо він пов'язаний із інформацією щодо викидів у навколишнє середовище.

Значна частина Директиви 2003/4/ЄС присвячена принципу «доступ громадськості до правосуддя». Відповідно до положень Директиви держави-учасниці забезпечують, щоб будь-яка особа мала доступ до процедури перегляду дій чи бездіяльності цим чи іншим державним органом. Окрім процедури перегляду, держави-члени мають забезпечити, щоб особа, що звертається, мала доступ до процедури розгляду судом чи будь-яким іншим незалежним і неупередженим органом. Директива 2003/4/ЄС регламентує обов'язковість забезпечення державами-членами того, щоб інформація не була застарілою, була точною та порівнюваною. Судова практика ЄС вже зараз налічує більше 500 справ, які розглянуто з урахуванням Директиви 2003/4/ЄС.

Головним елементом ефективного права на доступ до інформації є те, що зацікавлені особи можуть не виявляти особливої наполегливості задля отримання інформації.

Як в українському, так і в європейському законодавстві закріплені основні принципи доступу до екологічної інформації, здійснено ратифікацію основного документу у досліджуваній сфері – Конвенцію ООН про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція), здійснюється імплементація положень зазначеної Конвенції. Однак, наведений в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» перелік відомостей, що віднесені до екологічної інформації, є вузьким ніж в Орхуській Конвенції та у Директиві 2003/4/ЄС. Доступ до інформації відбувається, головним чином, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» 2011 р.

Отже, у системі українського законодавства відсутній окремий нормативно-правовий акт або положення стосовно доступу громадськості до

екологічної інформації. В Україні інформаційна складова екологічної політики є надзвичайно слабкою, для цього держава має сформулювати власну інформаційну, просвітницьку та освітню політику в цих питаннях та закріпити це на законодавчому рівні шляхом прийняття єдиного консолідованого нормативно-правового акту, основною метою якого стане імплементація всіх принципів Орхуської конвенції та Директиви 2003/4/ ЄС.

Питання для обговорення:

1. Наведіть перелік нормативно-правові акти України та певні їх статті, що гарантують право до доступу громадськості до екологічної інформації?

2. Приведіть приклади як Ви отримуєте екологічну інформацію? Як часто до неї звертаєтесь в особистому житті? Оцініть прозорість та доступність отримання такої інформації.

3. Надайте характеристику Концепції створення загальнодержавної автоматизованої системи “Відкрите довкілля”.

Корисні посилання:

1. Концепція створення загальнодержавної автоматизованої системи “Відкрите довкілля”; Розпорядження КМУ від 7 листопада 2018 р. № 825-р

2. Лихогляд В. Недотримання міжнародних стандартів захисту екологічних прав людини у справах щодо України в рамках Орхуської конвенції та конвенції ЕСПО// Юридичний вісник, 2021/1. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v1_2021/26.pdf

3. Казанчук І.Д. Деякі аспекти удосконалення нормативно-правового забезпечення участі громадськості у прийнятті рішень, що стосуються стану охорони навколишнього природного середовища в контексті розвитку євроінтеграційних процесів в Україні. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24-25_05_2019/pdf/25.pdf

2.9 Тема 9 – Виконання Україною зобов'язань з охорони озонного шару за міжнародними договорами, зокрема угодою про асоціацію з Європейським Союзом

До сполук, що руйнують озонний шар, відносять хлорфтор- вуглеці (ХФВ), галони, гідрохлорфторвуглеці (ГХФВ), тощо. Вони використовуються як розчинники, холодоагенти в холодильниках і кондиціонерах, спінюючі і знежирювальні речовини, витискувані для аерозолів, у вогнегасниках, як сільськогосподарські пестициди. Деякі озоноруйнівні речовини (далі - ОРР) є також парниковими газами. У 1980-х рр. було отримано перші дані про озонні діри над Антарктикою і Арктикою, а також значне руйнування озонного шару над деякими гірськими районами, у зв'язку з чим постала проблема створення ефективного механізму міжнародно-правового регулювання боротьби з руйнуванням озонного шару планети. В 2018 році вчені з НАСА надали докази відновлення озонного шару. Це стало можливим, в першу чергу, завдяки універсальному прийняттю Віденської конвенції про охорону озонного шару

1985 р., Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар, 1987 р. та, внаслідок цього, – виведенню з обігу близько 99% ОРР.

Україна висловила згоду на обов'язковість Віденської конвенції шляхом її прийняття у 1986 р., а Монреальського протоколу – у 1988 р. Україна також ратифікувала всі поправки до Протоколу (Лондонську, Копенгагенську, Монреальську та Пекінську). У 2016 р. сторони Протоколу ухвалили Кігалійську поправку (набула чинності 1 січня 2019 р.), згідно з якою зобов'язалися поступово вивести з обігу такі фторовані парникові гази, як гідрофторвуглеці (ГФВ), що раніше використовувалися як альтернатива ОРР завдяки відсутності озоноруйнівної властивості. Україна поки що Кігалійську поправку не ратифікувала.

Таким чином, наша держава взяла на себе зобов'язання зі зменшення використання та виведення з обігу ОРР за вказаними вище міжнародними договорами. Крім того, Україна зобов'язана привести своє законодавство у відповідність з актами Європейського Союзу в питаннях скорочення використання ОРР згідно з Додатком ХХХ до Глави 6 «Навколишнє середовище» Угоди про асоціацію з ЄС 2014 р., а саме Регламентом 842/2006 про певні фторовані парникові гази та Регламентом 2037/2000 про субстанції, що руйнують озоновий шар, зі змінами та доповненнями. Додатком передбачено, серед іншого, зобов'язання України ухвалити національне законодавство, визначити уповноважений орган; встановити заборону на ОРР, включаючи припинення використання сирих ГХФВ до 2010 року, всіх ГХФВ – до 2020 року, поетапну ліквідацію поставок на ринок сирих ГХФВ до 2015 року, встановити кількісну межу використання броміду метилу, тощо.

У 2017 році в Міндовкілля України було створено окремий Департамент з питань зміни клімату та збереження озонового шару, а в складі Департаменту – Відділ моніторингу якості довкілля та захисту озонового шару.

На останній зустрічі Комітету з питань імплементації Протоколу у 2018 р. було відзначено значний прогрес нашої держави, зокрема, у зв'язку з розробкою проекту Закону України «Про озоноруйнівні речовини та фторовані парникові гази».

Україна має імплементувати такі Директиви і Регламенти ЄС сектору «Зміна клімату та захист озонового шару», що зазначені у Додатку ХХХ до Угоди про асоціацію:

- Директива 2003/87/ЄС про встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів у рамках Співтовариства
- Регламент ЄС №842/2006 про певні фторовані парникові гази;
- Регламент ЄС №2037/2000 про речовини, що руйнують озоновий шар.

Акти сектору «Зміна клімату та захист озонового шару» можна поділити на дві групи. До першої групи належать Директива 2003/87/ЄС та Регламент (ЄС) № 842/2006. Ці два нормативно-правові акти стосуються речовин, які не призводять до руйнування озонового шару, проте спричиняють парниковий ефект.

Директиву 2003/87/ЄС було прийнято з метою обмеження викидів парникових газів шляхом запровадження системи продажу квот на викиди цих

газів на аукціоні. Регламент (ЄС) № 842/2006 про певні фторовані парникові гази регламентує поводження з фторованими парниковими газами. Останні належать до виду антропогенних газів, які мають надзвичайно високий потенціал спричинення глобального потепління (до 23 тис. разів більший, ніж двоокис вуглецю (CO₂)). Саме такими властивостями фторованих парникових газів пояснюється необхідність установлення окремих, більш уніфікованих, правил стосовно поводження з ними. На діяльність, пов'язану з використанням фторованих парникових газів, поширюються положення як Директиви 2003/87/ЄС, так і Регламенту (ЄС) № 842/2006 про певні фторовані парникові гази.

До другої групи належить Регламент (ЄС) № 2037/2000. На відміну від Директиви 2003/87/ЄС та Регламенту (ЄС) № 842/2006, Регламент (ЄС) № 2037/2000 регулює поводження з речовинами, які є шкідливими для озонового шару.

Слід відзначити, що термін виконання зобов'язань України за Регламентами ЄС спливає у 2017 році, оскільки їх положення мали бути впроваджені протягом 2 років з дати набрання чинності Угодою про асоціацію. Крім того, в ЄС вже ухвалено нові редакції регламентів щодо ОРР та фторованих парникових газів, які не враховано в Угоді. Разом з тим, розроблений проект Закону є значним кроком назустріч імплементації міжнародних та європейських стандартів поводження з ОРР. Розробка проекту була обумовлена відсутністю законодавчого регулювання використання ОРР та фторованих парникових газів в Україні, імпорту цих речовин та товарів, що їх місять, контролю за ввезенням і вивезенням контрольованих речовин, узгодженості та взаємодії між державними органами щодо ведення їх обліку, що, в свою чергу, створювало перешкоди для об'єктивного звітування України Секретаріату Монреальського протоколу. 12 грудня 2019 ухвалений та підписаний Президентом України Закон України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами»¹⁵.

Варто відзначити, що Україна поки що не ратифікувала Кігалійську поправку.

21 серпня 2023 року оприлюднено проект Закону України «Про ратифікацію Поправки до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар»¹⁶.

Законопроект розроблено Міндовкільям з метою ратифікації Поправки до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар, яку прийнято на двадцять восьмій Нараді Сторін Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар 15 жовтня 2016 року (Кігалійська поправка), щодо поступового скорочення споживання фторованих парникових

¹⁵ України Закон України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами від 12.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-20#Text>

¹⁶ Законопроект «Про ратифікацію Поправки до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар». URL: <http://surl.li/kjcrw>

газів, які мають значний вплив на клімат.

Закон регулюватиме відносини, які виникають у сфері озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів. Контрольовані речовини, які містяться у холодильному, кондиціонувавальному та нагрівальному насосному обладнанні, обладнанні, що містить розчинники на основі контрольованих речовин, системах протипожежного захисту та вогнегасниках, високовольтних розподільних пристроях, підлягають рекуперації для забезпечення їх рециклінгу, регенерації або знешкодження. Рекуперація контрольованих речовин з метою рециклінгу, регенерації або їх знешкодження повинна відбуватися до зняття з експлуатації застарілого обладнання. Товари та обладнання, в яких містяться або використовуються контрольовані речовини, можуть розміщуватися на ринку, імпортуватися або ж експортуватися лише за наявності відповідного маркування.

Питання для обговорення:

1. Оцініть виконання зобов'язань України за Монреальським договором.
2. Оцініть процес імплементації законодавства ЄС у секторі «Зміна клімату та захист озонового шару».

Корисні посилання:

1. Правове регулювання озонового шару України та Всесвіту. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/2/17.pdf>
2. Інтегрована кліматична політика. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/reformy/integrovana-klimatychna-polityka/>

3 ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

Семінарські заняття з курсу «Міжнародна екологічна діяльність» передбачають підготовку та оприлюднення студентами презентації за обраною темою (Додаток А) і спільного обговорення теми у ході заняття.

Презентація (англ. presentation) – процес ознайомлення слухачів з певною темою. Зазвичай це демонстрація, лекція чи промова, з метою проінформувати чи переконати когось.

Презентація може містити три компоненти:

- промова доповідача: те, що доповідач розповідає;
- слайди: те, що бачить аудиторія на екрані;
- роздаткові матеріали: те, що роздається кожному в аудиторії окремо, і містить деталі інформації що презентується. Наприклад список літератури та інших посилань чи статистичні таблиці.

Даний вид самостійної роботи виконує одночасно кілька освітніх функцій. По-перше, висвітлюються в більш конкретній формі ті питання, які викладачем були розглянуті коротко; по-друге, студент отримує навички роботи з джерелами інформації та аналізу певної проблеми; по-третє, оприлюднення презентації на занятті, студент отримує навички оголошення доповіді та уміння дискутувати зі слухачами.

Презентація повинна базуватися на проробці різноманітних джерел: наукові публікації; нормативно-правові матеріали, що дійсні на сучасному етапі; аналітичні джерела інформації щодо теми презентації.

Оцінюється презентація за такими критеріями: розкриття теми; доклад за змістом презентації; якість підготовки презентації та складених тестових завдань.

Презентація повинна бути підготовлена у відповідному редакторі. Доповідь з демонстрацією слайдів повинна займати не більше 10-15 хвилин, тобто кількість слайдів повинна становити до 10-15 слайдів. На слайдах розміщується інформацію суто за темою презентації. По темі презентації необхідно підготувати 5 тестових питань до аудиторії та помістити їх у останньому слайді презентації. Намагайтеся себе оцінювати, при необхідності – корегувати свою мову (вимова, сила звучання, тональність). Відпрацьовуйте, аналізуйте, відточуйте думки. Не бавтеся у грамотність, накопичуйте знання та вчіться розмовляти мовою професіонала. При цьому залишайтеся самим собою. Вимоги до виступів: зрозумілість для аудиторії; лаконічність; завершеність.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

Основна література

1. Силлабус навчальної дисципліни «Міжнародна екологічна діяльність», укладач Володимирова О.Г. ОДЕКУ. 2023 р. URL: <http://eprints.library.odeku.edu.ua>
2. Володимирова О.Г. Міжнародна екологічна діяльність : Конспект лекцій. ОДЕКУ, 2023. 103 с. URL: <http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/>
3. Мікієвич, М. М. Європейське право навколишнього середовища: навч. посібник. URL:https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/EUROPEAN_UNION_ENVIRONMENTAL_LAW_02.pdf

Нормативні акти, які розміщені на сайті Верховної Ради України
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/>

4. Конституція України.
5. Про міжнародні договори : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV
6. Віденська конвенція про право міжнародних договорів (1969).
7. Конвенція «Про транскордонне забруднення повітря на великі відстані» 1979 р.
8. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14 червня 1992 року.
9. Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16 червня 1972 року.
10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права від 30 квітня 1982 року.
11. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25 червня 1998 року.
12. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 липня 1991 року.
13. Про питну воду та питне водопостачання: Закон України від 10 січня 2002 року.
14. Про доступ до публічної інформації :Закон України від 13 січня 2011 року.
15. Угода між Урядом України та Організацією Об'єднаних Націй про заснування Представництва Організації Об'єднаних Націй (Додатково див. Угоду (995_001-14) від 31.07.2014)
16. Угода між Урядом України та Продовольчою та сільськогосподарською організацією Організації Об'єднаних Націй (ФАО) про створення Проектного офісу ФАО та надання технічної та гуманітарної допомоги Україні.
17. Директива 2008/50/ЄС Європейського Парламенту і Ради Про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи від 21.05.2008 р.

ДОДАТОК А

Теми за якими готуються презентації.

1. Участь України в міжнародних конвенціях з охорони довкілля (обрати 5 за власним бажанням).
2. Діяльність ООН в Україні.
3. Діяльність ЮНЕП в Україні.
4. Результативність ПРООН в Україні.
5. Екологічна складова Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.
6. Виконання Україною зобов'язань з питань якості повітря за міжнародними договорами та угодою про асоціацію з Європейським Союзом.
7. Виконання Україною зобов'язань з питань забезпечення водними ресурсами населення за міжнародними договорами та в рамках угоди про асоціацію з Європейським Союзом.
8. Доступ до інформації з питань навколишнього середовища: виконання Україною міжнародних зобов'язань.
9. Виконання Україною зобов'язань з охорони озонового шару за міжнародними договорами, зокрема угодою про асоціацію з Європейським Союзом.
10. Протидія промислового забрудненню з урахуванням міжнародних стандартів.
11. Відповідальність за злочин екоциду в міжнародному та національному праві.
12. Правове регулювання якості і безпеки питної води в Європейському Союзі та Україні.
13. Стан виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань зі зміни клімату.
14. Прогрес України на шляху до євроінтеграції та сталого економічного розвитку: «зелений» порядок денний.
15. Розвиток смарагдової мережі України в контексті виконання завдань угоди про асоціацію з Європейським Союзом.
16. Міжнародно-правові проблеми охорони навколишнього середовища.
17. Імплементация Україною своїх зобов'язань щодо охорони тваринного світу в рамках угоди про асоціацію з Європейським Союзом.
18. Довкілля в Україні - сучасні виклики та перспективи.
19. Створення природоохоронних територій міжнародного значення в контексті виконання угоди про асоціацію між Україною та ЄС.
20. Виконання Україною зобов'язань з імплементации ACQUIS ЄС в сфері відновлюваних джерел енергії.